היינט 8 זייטן „Radomer-Kielcer Leben“ 34 (732) — Opłata pocztowa — uiszczona ryczałtem. XV־ער יאָהרגאנג 15 גראָשען פּ־ייז

ראדאמער-קעלצער לעבן

Radom, dnia 26-go Sierpnia 1938 r.
ראדאָם, פרייטאָג כ״ט מנחם אב תרצ״ח
טעלעפאָן פון רעדאקציע **15 - 18**

אבטיילונג פאר אָסטראָוויעץ אפּאטאוו, וויערזשבניק און סביבה — — אויף זייט 7

אבטיילונג פאר קעלץ אויף זייט 7

בעקאנטמאכונג.

יודישע עלטערן! אין צוזאמענהאנג מיט'ן נייעם שול־יאָהר נעמט אין אכט אז די 7־קלאסיגע „שול־קולט“ שולע מיט רעגירונג'ס־רעכט איז דער איינציגער אין אונזער שטאָדט לער־אנשטאלט וו דערציִונג איז באזירט אויף נאציאָנאלע ווי אויך רעליגיעזע יסודות

די שול־קולט שולע פירט אויס געוויסענהאפט דעם פּראָגראם פון אלגעמיינע לימודים לויט דעם מיניסטעריאלען פּראגראם ביי דער גרעסטער צופרידענהייט פון דער שול־מאכט.

די שול־קולט שולע שטעלט אויף א זייער הויכן ניוואָ די יודאיסטישע לימודים ווי העברעאיש, אידישע געשיכטע, פּאלעסטינאָגראפּיע, ווי אויך די רעליגיעזע לימודים, ווי חומש תנ״ך גמרא און ז.וו.

די שול־קולט שולע לייגט א זייער גרויסע אכט אויף די לערע פון די קינדער א חוץ דער שולע. צו דעם צוועק ווערן די לעקציעס צוגעגרייט אין דער שולע נאכמיטאָג אונטער דער אויפזיכט פון שול־לערער

יודישע עלטערן! פארשרייבט אלזא אייער זין מיט'ן גרעסטען צוטרוי אין אונדזער לער־אנשטאלט מיט אכטונג

עלטערן־קאמיטעט ביי דער שול־קולט שולע

איינשרייבונגען קומען פאר פון זונטאג דעם 28 שיערפּיען אין די שעה'ן פון 9 ביז 1 נ. מ. אין דער שול קאנצעלאריע ושעראמסקי **27**.

KIEROWNICTWO SZKOŁY niniejszym podaje do wiadomości iż dn. 24 sierpnia b. r. wznowione zostały ZAPISY kandydatów do

Pr. Szkoły Dokszt. Zawod.
GM. WYZN. ŻYD. w RADOMIU.

Kancelarja Szkoły przyjmuje zapisy uczni codziennie od godz. 7-ej do 9-ej wieczór w lokalu Szkoły powsz. im. Josielewicza Pl. Jagielloński № 8

KIEROWNICTWO.

דערמיט ווערט בעקאנט געמאכט, דאָס פון 24־טען שערפּיען ה. י. האָבען זיך אָנגעהויבען

איינשרייבונגען פון קאנדידאטען אויף די
דערגענצונגים ־ פאך ־ שולע
ביי דער יודישער גמינע אין ראדאם

די איינשרייבונגען קומען פאר טעגליך ה.י. אין די שעה'ן 9 — 7 אָוונד. די קאנדידאטען דאַרפען זיך מעלדען אין לאָקאל פון דער פאָווסעכנע שולע א. נ. יאָסעלעוויטש פּלאַץ יאגעלאָנסקי № 8

די לייטונג פון די פאך־שולע
ביי דער יודישער קהלה אין ראדאם.

טעאטער „ראזמאיטאשטשי“ נאר 2 אויפפירונגען

אידאַ קאמינסקא

פירטעטערין פון דער אידישער בינע

מיט איהר ערשטקלאסיגען אנסאמבל לויט (א״ב)
ס. אלטבוים, א. גאלדנבערג, י. בינצבערג, א דאמב, ל. הערבסט, רות טורקאוו
נ. מייטלער, מ. מעלמאן, י. נאסאן, י. קאמאי, י. קורלענדער.

דינסטאג 30 אויגוסט 9 אוונט

לעצטער שלאגער פון יודישען טעאטער

גליקל האמעלן

(כ'פארצר געדעכטניסקייט)

מיטוואך דעם 31 „מירעלע אפרת“

פון יעקב גארדאן.

בילעטען פריהער צו בעקומען אין וואַרשטען־נעשעטס ושעראמסקי 9.

בעקאנטמאכונג.

די איינטריט'ס ־ עגזאמענס אין אלע קלאסען פון דער פאלקס ־ שול, גימנאזיע און ליצעאום פון דער געזעלשאפט

„פשיאטשול וויעדזי“ הויבען זיך אן:

א) די שריפטליכע דעם 1/IX 1938 9 אין דער פריה
ב) די מינדליכע דעם 2/IX „ 9 אין דער פריה

די קאנצעלאריע פון די שולען געפינט זיך אויף **קילינסקי 13** און איז טעטיג טעגליך (אויסער יום ־ טוב) פון 8 ביז 2 נ.מ.

די לייטונג פון די שולען.

בברכת מזל־טוב לבבית הננו מאחלים לחברנו

אברהם פרידלנד רדום

לרגלי אירושיו עם בחירת לבו

חי' שפיזמן שדל'ץ

יהי עתידם תמיד מאושר

אפרים אידלשטין, יצחק זלצר, מאיר בונגרס, מאיר גונמן, חיים קופמן.

צו דער חתונה פון מיין פריינד

וואָוועע שרעק

מיט דער פריילין

עדזשע פרידמאן

ווינש איך פיל גליק

גבריאל ווייסמאן

AKUSZERKA

— E. —

Tenenbaumowa

powróciła i przyjmuje
Radom, Moniuszki 22 m. 1
Tel. **23 - 44**

צו דער פערלאבונג פון אונזער חבר

אברהם פרידלאנד ראדאם

מיט פרל. **חי' שפייזמאן** שעדלעץ

ווינשען מיר א הארציגען מזל־טוב און פיעל גליק

משה זילבערפארב, יוסף סאבער, ישראל מילער, אלימלך אלבוים.

Z okazji zaręczyn naszego przedstawiciela
p. Natana Diamenta (Kielce)
z p. Dorą Nowopolską (Radom)
najserdeczniejsze życzenia składa

„Tektura“
Fabryka Etykiet i plomb, Nowy-Sącz

די פאמיליעס

ה. און ש. א. ראזענצווייג

און

מ. ראזענבוים

צום געבוירען ווערען פון זייער ערשט

זונעלע און איי ניקעל

ווינש איך א הארציגען מזל־טוב און א גליקליכע און א גרינגע ערציהונג.

ירמיה דען.

Natan Diament (Kielce) Dora Nowopolska (Radom)

ZARĘCZENI

Kielce 4 Sierpnia 1938 r.

א הארציגען מז״ט, און א גליקליכע צוקונפט, ווינשען מיר אונזער ליבן זוהן

נאטאן דיאמענט

צו זיין פערלאבונג

מיט פרל. **דאָרא נאָוואָפּאָלסקאַ** ראדאם

א גליקליך צוזאמענלעבען ווינשען **עלטערן** קעלץ

פיל גליק ווינשען מיר אונזער ל. ברודער און שוואגער

נאטאן דיאמענט

צו זיין פערלאבונג מיט פר״ל

דארא נאוואפאלסקא (ראדאם)

קעלץ. יצחק שטארקמאן עט פרוי.

Wiele szczęścia, pomyślności życzymy naszemu Szwagrowi i Bratu Natanowi z intencji Jego zaręczyn z p. Dorą Nowopolską (Radom)

L. Diamentowie, J. Diament z żoną.
Kielce. L. Diament z rodziną

Z intencji zaręczyn naszego k. Wujka
Natana Diamenta
z p. Dorą Nowopolską (Radom)
serdeczne życzenia składają

Kielce. Maniusia i Zosia Sztarkmanówne.

ווילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נייע גארדעראבעס, שניי־ווייסע פאָרהאנגען, גייט נאָר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער כעמישער פארבערי און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1, Zeromskiego 21, Zeromskiego 59, Traugutta 11

ווער ס'האט זיך ניט איבערצייגט ואל פרובן און וועט זיין ענטציקט פון דער שנעלער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט. ס'ווערט אויך געוואשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערצייגט אייך

צענטראלע: אלטע שטאָדט 7 אפיצ. טעל 19 - 70
פיליאלעס: ושעראמסקי 1 טראוגוטטא 11 ושעראמסקי 21, ושעראמסקי 59

ביליג צו וואשען קאפעלושען

אונזער ג' שעף

ה' איזיק דיאמענט און פרוי

ווינשען מיר פיל גליק און נחת צו דער פערלאבונג פון זייער זוהן

נאטאן

מיט פרל. **דאָרא נאוופאלסקא** ראדאם

קעלץ. **פערסאנאל**

א הארציגען מז״ט, ווינש איך מיין ג' פריינד **נאטאן דיאמענט** צו זיין פערלאבונג מיט

פרל. **דאָרא נאוואפאלסקא** ראדאם

קעלץ **ק. ביינוואל.**

נחמן מאשקאוויטש דינה יאקובאוויטש
ראדאם לאנדאן
פעהייראט
ראדאם אויגוסט 1938.

צו דער האכצייט
פון אונזער ליבען זוהן, ברודער און שוואגער
נחמן מאשקאוויטש מיט פרל. דינה יאקובאוויטש
ווינשען מיר א גליקליכע צוקונפט
און מזל-ברכה אויף זייער נייעם לעבענס - וועג
פאטער, שוועסטערן, ברידער,
שוועגערין און שוואגער

אונזער ווארט.

דאראמער תלמוד-תורה - א רייכער ארימאן

די אלגעמיינע תלמוד-תורה אויף ן וואהעל 28 ברויך מאכען א רעמאנט. דער רעמאנט מוז דורכגעפיהרט ווערען אין גאנצען הויז, וואס דארף קאסטען א גרעסערע סומע געלד.

דעם רעמאנט איז פערפליכטעט צו מאכען די תלמוד-תורה דערפאר, ווייל זי איז דער בעל - הבית פון גאנצען הויז. דאס הויז אויף וואהעל נומ. 28 וואו די תלמוד-תורה געפינט זיך שוין זינט לאנגע יאהרען, איז געווען אמאל דאס אייגענטום פון דער גביר'טע שרה'לעך סאווע ע"ה. נאך ביים לעבען האט זי דאס הויז געשענקט פאר דער ת"ת און עס אנגעשריבען אויף איהר נאמען. אזוי ארום איז די ת"ת געווארן א הויז-אייגענטימער מיט גרויסע קלאפאטען דערצו. קיין איינקונפט האט נישט די תלמוד-תורה פון די לאקאטארען, וואס וואהנען דארט, ווייל אויף זייער דירה-געלד ליגט א סעקוועסטער פאר חובות, וואס דאס הויז האט צו בעצאהלען; דאגעגען די פערשידענע אויסגאבען, וואס א הויז מוז האבען - דאס מוז די ת"ת יא דעקען. זי מוז צאהלען דעם סטרוזש, האלטען ריין דעם הויף און אויך יעצט, ווען אין נאמען פון אורבאניסטיק, מוזען די הייזער ווערען אויפגעפרישט און רעמאנטירט, פאלט אויף דער תלמוד-תורה אזא רעמאנט דורכצופיהרען אין גאנצען הויז. דער רעמאנט איז א געבאט און מ'קאן נישט פון אים זיך בעפרייען. די תלמוד-תורה, אלס הויז-ווירט האט שוין בעקומען עטליכע ווארנונגען, פון וועלכע די לעצטע איז גאר א שטרענגע. אין דער לעצטער ווארנונג דראט דער מאגיסטראט דאס אין פאל, ווען דער רעמאנט וועט נישט געמאכט ווערען, וועט דער מאגיסטראט דאס טוהן אויף זיין אייגענעם חשבון און דאס הויז וועט דערפאר אריבערגעהן אונטער זיין פערוואלטער-שאפט, מיט אנדערע ווערטער: דער מאגיסטראט וועט ווערען דער בעל דעה אויך און דער בעל-הבית פון הויז.

אין א טראגי-קאמישע לאגע געפונט זיך אלזא די ראדאמער תלמוד-תורה. פון איין זייט איז זי א בעל-חומה, אנ'עושר, א ראש הגביר, פיהרט א גאנצע הויז-אדמיניסטראציע, פערמאגט לאקאטארען, א הויז מיט א גאנצען ערשטען שטאק, א היבש הויז אויפ'ן סאמע פראנט, טיילוויין אפשר אויך א צווייטען שטאק און פון דעם אלעם, פון די אלע גליקען איז נישטא קיין שבת צו מאכען. טראץ דעם גאנצען מאיאנטעק, איז זי פון דער צווייטער זייט א קבצן אין 15 פאלעס. אלע מאנטאג און דאנערשטאג שטרייקען די מלמדים מיט די לעהרערס, ווייל מען צאהלט זיי נישט אויס דעם שכר-לימוד און די קינדער, די ארימע קינדער, ווערן אהיים געשיקט צו די טאטעס, צו די מאמעס, אז זיי זאלען בעצאהלען מלומד-געלד, אז נישט זאלען זיי געהן שטורמען די גמינע.

די תלמוד-תורה איז א רייכער ארימאן, ווי מען זאגט, וואס האט א סך און פערמאגט גארנישט. זי איז נאך ערגער ווי א הוילער און נאקעטער ארימאן, ווייל זי מוז נאך מאכען רעמאנטען פאר איהר געלד, וואס זי האט נישט, די מלמדים מעהר ווי זייער דלות האבען זיי נישט צוגעבען; די ארימע עלטערן ווידער, אדער די ארימע יתומים וואס לערנען דארט א ביסעל עברי, חומש, רש"י און וועלטליכע למודים קענען צו-שטייער געבען זייער עלענד און הילפלאזיגקייט.

דאס אלץ איז אבער קיין תירוץ נישט, דער רעמאנט איז א מוז-זאך. מען מוז דאס גאנצע הויז פון דער תלמוד-תורה שעהן מאכען. די מצווה פון אור-באניסטיק בעפעהלט אזוי ואין להרהר אחריה.

וואס זשע וועט דא אלזא זיין?

פארמעל בעדארף די תלמוד-תורה דעם רעמאנט מאכען, אבער וואו וועט זי נעמען געלד דערויף? אויף דער שטאדט קען מען זיך דא ווייניג סומך זיין, געהן זאמלען געלד אין שטאדט אויף דעם צוועק - איז א מעשה אהן א סוף. חוץ דעם ווייסען מיר נישט, צו ס'איז אזוי רעכט צו נעמען געלד ביי מענשען אויף סתם אזוי צו בעשיינען א הויז, פון וועלכען די תלמוד תורה האט קיין שום הכנסות, נאר בלויז קאפ-פערדרעהעניש. צו-וואס נעמען געלד און אריינפאקען אין א זאך, וואס געהערט צו קיינעם נישט, נישט צ' דער שטאדט, נישט צו דער גמינע, אפילו די תלמוד-תורה גופא, איז ווי געזאגט, א פאפירענער בעל-הבית מיט חובות איבער'ן קאפ.

מיר הערען פון א זיצונג, וואס האט דעצידירט ארויסצוגעבען א קול-קורא, אז יעדער מנין און בית-תפילה זאל דעלעגירען צו דריי פערזאהן אין דער תלמוד-תורה אויף א פערזאמלונג איבערמארגען זונטאג.

ס'איז גאנץ וויכטיג, אז יודען זאלען זיך צוזאמענקומען און קלערען אנ'עצה. לויט אונז וואלט אבער די עצה געווען, אז די תלמוד-תורה זאל מוחל זיין די טובה און צוריקשענקען איהרע אייגענטהום-רעכט. זאל זי זיך אבזאגען צו בלייבען אויף ווייטער דער בעל-הבית, נאר בלויז זיך בעווארענען, אז די צימערען, אין וועלכע די תלמוד-תורה געפינט זיך, זאלען בלייבען איהר אייגענטום. דאס וועט זיין פאר איהר גענוג און זי וועט איינמאהל פטור ווערן פון א צו-שווערען באלאסט, וואס ליגט שוין שענע יאהרען אויף איהרע פלייצעס און זי קען זיך קיין עצה נישט געבען. האבען דאך די יודען, וואס פיהרען-אן מיט דער תלמוד-תורה, גע-חיס געלערענט מרבה נכסים, מרבה דאגה. צו וואס סויג זיי דאס, צי ברויכען זיי זיין פערוואלטער פון א הויז צי איז זייער ראל מחנך צו זיין יודישע ארימע קינדערז כדי דאס לעצטע צו ערפילען, וואס איז די אייגענטליכע אויפגאבע זייערע, איז גענוג איין טייל פון הויז, וואס בעשטעהט פון די פאר שטובען וואו די קינדער לערנען.

דאס הויז איז א צו - טייערע און א צו-שווערע מתנה, וואס די תלמוד-תורה קען נישט דערטראגען. צו-וואס געהן זאמלען געלד אויף קאלעך און ליים און צאהלען מוראזשעס פאר זאכען, וואס ברענגען נישט קיין שום נוצען, קיין שום הכנסה, ווען מ'קאן בעסער דאס זעלבע געלד פערווענדען דירעקט אויף דער תלמוד תורה גופא, אז די מלמדים, די לעהרער'ס און די קינדער זאלען דערפון האבען א טובת הנאה.

די תלמוד תורה אויף סקארישעווסקא גאס האט נישט קיין הויז. ברויך נישט מאכען קיין רעמאנטען און האט טאקע ווייניגער צרות.

ווי זאגט מען א שפריכווערטעל: גלייכער צו זיין רייכער לאקאטאר, ווי אנ'ארימער בעל-הבית.

וועגן דעם דארף די איבערמארגענדיגע פערזאמלונג אין דער תלמוד תורה, קלערען.

מ.

Rodzinie Moszkowicz
z intencji zaślubin syna ich
Nachmego
z. p.
Dyną Jakubowiczówną
życzę aby im droga do szczęścia była zasłona kwiatami
Jerzy Adler.

אחותנו! את היי לאלפי רבבה
בברכת מזל טוב אנו מברכים את אחותנו היקרה
אסתר מלכה תחי'
בבואה לברית האירושין עם הב'
מר **נח צאנטקער** נ"י (ווארקה)
ילווכם ברכות ד' בכל דרכיכם בחיים
ויזרח מזלכם כשמש בצהרים
אחיך: **יצחק צבי וישראל רייז**

בברכת מז"ט אנו מברכים להחברה מבררי'
אסתר רייז שנתארשה לח' **נח צאנטקער** (ווארקע)
יה' רעוא שיזכו לבנות ביתם
על הרי ציון וירושלים ברוח ישראל סבא
הסתדרות צעירי מזרחי
ברדום

גסזעלש. פאר פערשפרייטען מלאכה און ערד-ארבייט צווישען יודען געס. „ארט" אין ראדאם זשעראמסקי 27
פריוואטע פראפעסיאנעלע פרויען - קורסען
דעם 1 ווזשעשיען ה. י. ווערט געעפענט
א קורס פאר דאמען - שניידעריי
ס'ווערען אנגענומען איינשרייבונגען.
אינפארמאציעס ערטיילט טעגליך אין דער קאנצעלאריע פון די קורסען
פון 10 ביז 13 אין לאקאל אויף זשעראמסקי 27.
די ליטונג.

היטלעריסטישע פראפאגאנדע אין שוי-פענסטער פון ליפינסקי'ס צייטונג'ס-אגענטור.

דער היגער „ראבאטניק" ברעט שארף ארויס געגען דעם אינהאבער פון דער צייטונג'ס-אגענטור, ליפינסקי, זשעראמסקי 31 און שרייבט וועגען דעם אט וואס:

„אין מאמענט ווען אין גדיניע איז פארגעקומען א מעכטיגער מיטינג אויף וועלכען ס'איז אויסגעדריקט געווארען א פראטעסט געגען דער היטלעריסטישער געוואלט און פערברעכען און די גאנצע פוילישע געזעלשאפט אהן אהנטערשיד פון אנשויאונג און פאליטישע איבערצייגונג, איז געדופען געווארען צו באיקאטירען די דייטשע שריפטען האט די צייטונג'ס-ביורא פון ליפינסקין אין ראדאם ווידער דעקארירט די שויפענסטער מיט א היטלעריסטישער שר יפט. אויף א „בכבודיגען" פלאץ איז ארויסגעשטעלט געווארען פאר'ן עפענטליכען בליק די נאציאנאל-סאציאליסטישע פובליקאציע „פרויד אונד ארבייט", וועלכע איז אויסגערעכענט אויף אויסלענדישע פראפאגאנדע"

„צי זאל טאקע די פראפאגאנדע פון היטלעריסטישען פערלאג זיין אנ'ענטפער אויפ'ן לעצטען בעסטיאלישען פערברעכען אויפן פוילישען באהן-ארבייטער טאדעאוש וויניצקי?!"

„דאס רעקלאמירען אין יעצטיגען מאמענט א היטלעריסטישען פראפאגאנדא פערלאג, איז לויט אונזער מיינונג און מיר גלויבען - אויך די מיינונג פון כלל - א בעליידיגונג פאר די געפיהלען פון דער גאנצער געזעלשאפט"

מיר גראטולירען הערצליך אונזער פריינד
נחמן מאשקאוויטש
צו זיין האכצייט
מיט פרל. **דינה יאקובאוויטש**
מיר ווינשען דעם יונגען פאר א גליקליך
און צופרידן צוזאמענלעבן.
ארעליא מאלקוסמאן
מרדכי גערטנער

די וויכטיגקייט פון די פאך-דארגענצונגס-שולען פאר דער יודישער לערען-יוגענד.

יעדעס יאהר פארן אנהויב פון שול-יאהר ווערט אויף די שפאלטען פון דער ארטיגע פרעסע בעריהרט די וויכטיגקייט פון בעזוכען די דערגענצונגס-שולען דורך דער יודישער לערן-יוגענד.

ווי בעוואוסט זענען אלע לערן-יונגלעך און לערן - מיידלעך אין עלטער פון 15 יאהר אן, וועלכע זענען בעשעפטיגט אין דער מלאכה, וואס אונטערליגט דעם אינדוסטריע - געזעץ, פערפליכטעט לויט'ן פאר. 117 צו בעזוכען די פאך-דערגענצונג'ס-שולען אין פערלויף פון גאנצען לערן - טערמין. דאס ענדיגען די דאזיגע דערגענצונגס-שולע גיט זיי די מעגליכקייט, נאכ'ן לערן-טערמין, זיך צו שטעלען צום געזעלען-עגזאמען, אהן שום שוועריקייטען (פאר. 153 און 155) און נאך 3 יאהר ארבייט אלס דיפלאמירטער געזעלן - קענען זיי נארמאל צוטרעטען צום מייסטער-עגזאמען. אזוי - ארום בעקומט מען די מעגליכקייט צו ווערן א לעגאלי-זירטער בעל-מלאכה און צו עפענען א ווארשטאט.

אזעלכע לעגאלע ווארשטאטען האבען פאר אונז יודען, ספעציעל אין יעצטיגען מאמענט, א גרויסע בעדייטונג.

ליידער, ווייזען ארויס די עלטערען ווי אויך א גרויסער טייל מייסטערס, א שוואכע פעראינטערעסירונג אויפ'ן דאזיגען געביעט און דעריבער פאלט די פעראנטווארטליכקייט אויף זיי. אזוי ווי די פראגע איז אנ'אלגעמיינע און אנגעוועהטאגטע, איז ביי דער דערגענצונגס-שולע נעשאפען געווארען א פאטראנאט, וואס זאל אבהיטען די לערן-יוגענד צו ערפולען זייערע פליכטען.

ביים היינטיגען טאג איז דעריבער וויכטיג, אז אלע לערן - יונגלעך און מיידלעך, וואס זענען בעשעפטיגט אין דער מלאכה, אדער געהן צו ו מלאכה, זאלען אויסנוצען די געצעהלטע טעג פון איינשרייבונגען אין די דערגענצונגס שולען, בכדי צו האבען די מעגליכקייט, באלד נאכ'ן פערענדיגען די לעהר, צוצוטרעטען צום געזעלען-עגזאמען.

אויף די דערגענצוגג'ס-קורסען ביי די ראדאמער יודישער קהלה זענען נאך געבליבען 40 פרייע ערטער, אויף וועלכע ס'האבען אבער פארצוג אזעלכע קאנדידאטען, וואס האבען 7–6 און 5 קלאסען פאווששעכנע שולע.

א. וו.

„איר פאדער גערעכטיגקייט" און „מירעלע אפרת".

אט די צוויי הערליכע טעאטער זאכען וואס זענען אנגעצייכענט אין טיטול-קאפ פון דער נאטיץ, וועלן אויפגעפירט ווערען ביי אונז אין ראדאם די צווייטע וואך.

ווער וועט זיי אויפפיהרען? אויף דער דאזיגער פראגע ענטפערען מיר מיט צופרידענהייט און סאטיספאקציע: אידא קאמינסקא.

דער דאזיגער נאמען אליין איז א קלינגענדיגער, א צוזאגענדיגער, וואס וועקט דרך-ארץ און ערוועקט באלד דעם גרעסטען צוטרוי ביי אלע, ביי וועמען ס'איז ליעב די יודישע ביהנע.

„גליקעל האמעלן" איז א נייע פיעסע אידא קאמינסקא איז געווען די ערשטע וואס האט עס ארויפגעפיהרט אויף דער יודישער סצענע. און זי האט קיין טעות נישט געמאכט. „גליקעל האמעלן" איז אויפגענומען געווארען דורך דער גאנצער טעאטער - קריטיק מיט גרויס בעגייסטערונג און די מייסטערין אידא קאמינסקא איז הארציג בעדאנקט געווארען פאר איר גלענצענדער אינסצעניזאציע און רעזשי און וואונדערבאר שפילען. אידא קאמינסקא האט פון א געשיכטליכען עפיזאד אויפגעבויט א פרעכטיג ביהנע-ווערק, אין וועלכען א חוץ מייסטערהאפטע קאנסטרוקציע, האט זי אויך געברענגט א בכבוד'דיגען באשטייער מיט איהר שוישפילערישען טאלאנט, וואס איז בעהויכט פון א בעזונדערען קינסטלערישען חן.

אויך אין „מירעלע אפרת" מעג מען זיך פערגינען צו געהן זעהן אידא קאמינסקא. דאס איז געווען די קרוין-ראליע פון איהר מוטער, די מאמע פון דער יודישער ביהנע - אסתר רחל קאמינסקא. אידא קאמינסקא פערשעהמט אבער נישט די גלאנץ-לייסטונג פון איהר גרויסער מוטער און זי האלט הויך די גייסטיגע ירושה, זייענדיג אליין בעשאנקען מיט יענעם פינקעלדיגען ניצוץ, וואס הייסט וואהרע קונסט.

מיט אידא קאמינסקא טרעטען-אויף אנגעזעהענע יודישע ארטיסטען, וועלכע האבען א גרויסען חלק אין דעם פערדינטען ערפאלג.

פאראזיטען.

אויפ׳ן שטח פון מיין איבער צוויי יעהריגען אנגעהערען צו דער גמינע, האב איך בעמערקט אנ׳אינטערסאנטע ערשיינונג, וועלכע איז ווערט אנאליזירט צו ווערען. איך האב נעמליך אויפגעפאסט, אז יעדע געזעלשאפטליכע לייסטונג קריגט־צו, פריהער, אדער שפעטער אין א פארם פון קריטיק אדער דעהזאגעריי—שותפים. און פאר׳ן עולם ווערען דעמאלט די ווירקליך־טעטיגע כלל־טוהער און די זאגענאנטע שותפים — אלע צוזאמען עוסקים בצרכי צבור. אלזא איינער מיט׳ן פאק — מיט הארץ, מיט רחמנות און מיט זארגען, און דער צווייטער מיט׳ן זאק — צו קלויבען פאפולאריטעט און מאנדאטען דורך „קלינגענדיגע" פראזען־דרעשעריי.

איך וועל מיך דאס מאהל בעגרעניצען און ברענגען עטליכע אקטועלע ביישפיעלען פון דער לעצטער היגער פרעסע־פאלעמיק:

ווען איינער ווערט בעוואויגען פון אנ׳אלגעמיינעם ווינש צו איבערטראגען אין מושב־זקנים די דארטיגע אלטע פענסיאנערען פון א צרה׳דיגער, הילצערנער געביידע אין א געמויערטע, נישט אבשטעלענדיג זיך פאר קיינע שטערונגען און קאסטען, אפילו אייגענע. קומט א צווייטער מיט פאמפיעזע ארטיקלען און זאגט, אז מען ברויך דאס נישט, און, אז דאס איז גאר שעדליך, כאטש אלע זענען מעיד, אז דער שריט איז געווען א נויטווענדיגער און מי יודע, צי ביי די יעצטיגע אורבאניסטישע און סאניטארע פאדערונגען מצד דער מאכט, וואלט עס נישט געמוזט אונטער צוואנג בחפזון געמאכט ווערען. יעדאך פערנעמט דער צווייטער אויך אנ׳ארט פון אנ׳עוסק בצרכי־צבור.

איינער גיעט אוועק זיין צייט און מיה אויף צו פערוואנדלען דעם בית־יתומים און מושב־זקנים פון א וויסט שטיק ערד אין א בליהענדען ירקות־גארטען מיט א נוץ פאר די אינסטיטוציעס, זארגט גאנצע טעג איינצובערענגען דעם אנשטאלט בעדייטענדע הוצאות ביים איינקויפען פון פראדוקטען, בעמיהט זיך צו בעשאפען פערשידענע בעקוועמליכקייטען פאר די זקנים און פאר די קינדער, ווי אינערליכע אוביקאציעס, באדע־צימערען, בעשאפען אנ־אייגענע מילך־ווירטשאפט דורך אויפשטעלען א שטאהל און קויפען קיה; דער צווייטער דאגעגען, נישט קוקענדיג דערויף, וואס עס ליגט אונפראדוקטיוו געלד אין א באנק און פריוואט, פאראליזירט די טעטיגקייט — דאך זענען זיי ביידע עוסקים בצרכי צבור און ווער ווייסט, צי דא איז ווידער דער שטערער נישט גרעסער פאר׳ן בויער און שעפער.

איינעם טהוט וועה דאס פערלוירענע ארימע געלד, וואס פיגורירט אין די ביכער פון בית־יתומים אלס בעצאהלט פאר מצות אין יאהר 1937 און אויך די צוגענומענע עסאס־קוויטלעך וועגען וועלכען דער חרש, שוטה וקטן, אין געשטאלט פון א פנקס־פיהרער, האט סוף כל סוף ביז יעצט קיין שום ענטפער נישט געגעבען; דער צווייטער דאגעגען פערטיידיגט נאך דעם טהאט און לאזט וועגען דעם נישט רעדען און יעדאך זענען זיי ביידע ווייטער „גלייכע" עוסקים בצרכי צבור.

איינער נעמט אויף זיך די שווערען לאסט צו בעשאפען (אין 1938) מיט געזאמעלט געלד און אויך מיט אייגענעם אנגאזשאמענט — מצות פאר ארימעלייט און פאר אינסטיטוציעס; דער צווייטער דאגעגען, ענטלויפענדיג און אויסמיידענדיג די מיטווירקונג ביי דער אקציע, קומט נאר מיט אנ׳עלעגאנטער אונטערווענץ צום ערשטען מ׳זאל איהם געבען מצות פאר דער אינסטיטוציע, כדי צו דיסקאנטירען פרעמדע מיה אויף אייגענעם חשבון לשם רעפרעזענטאנץ. און דא זענען ווידער ביידע עוסקים בצרכי צבור.

לאמיר אויך אלס ביישפיעל נעמען דאס שפיטאל. ווי יעדער ווייסט שוין היינט, האט מען פארן שפיטאל בעדארפען 62500 זל. אויף וואס די שטאט האט געגעבען, און אויך אין דער נישט ריכטיגער צייט, בס״ה 18500 זל. עס איז אלזא צו זעהן, אז טראץ דער גרויסע נדבה פון ה׳ פ. ב. און די הלוואה פון ווארשאווער „סאז", האט **מען געמוזט** געפונען אנ׳ערך פון 40 טויזענד זל. דעם בנין צו בעשאפען. וויפיעל מיה און מאטער די 40 טויזענד זל. און די פארמעלע זייט האבען געקאסט, קען זיך יעדער לייכט פארשטעלען. יעצט קומט אנ׳איש־בליעל וועלכער ערלויבט זיך צו נעמען א ווארט וועגען שפיטאל און וויל אויך זיין בבחינת כלל־טוער.

ווען מען אנאליזירט דאס אלעס מוז מען קומען צום אויספיהר, אז אזוי ווי יעדעס בעשעפעניש אין דער וועלט, האט זיין פאראזיט, וועלכער ציהט פון איהם זיין חיונה, אזוי האבען אויך די ווירקליכע, אקטיווע עסקנים זייערע פאראזיטען, וועלכע ציהען פון זיי יניקה, ד״ה. דער עסקן שאפט און דער פאראזיט וויקעלט זיך אין איהם ארום און זוכט פאר זיך עפעס א ממש. און אפשר מיינט איהר, אז אזא פאראזיט בעגנוגענט זיך דערמיט, וואס עס איז פאר איהם צוגענגליך ־ אויבערפלעכלעך — האט איהר א טעות. ער זוכט זעהר טיעף. צב״ש, „מיינער" האט יעצט אויפגעמישט מיין געזעלשאפטליכע קאנטע מיט 30 יאהר צוריק. ער האט צום „צוועק" פון זיין נידריגער פערטיידיגונג אין דער אמאליגער „אחי־עזר", צוגעגעבען, אז ער וועט „נאכפארשען", צי דאס איז געווען אהן לוין. עס וועט איהם אבער ווייניג נוצען ברענגען. אויך דעמאלט האב איך אלס האנאראווער עסקן, נישט נאר אין די „אחי־עזר", נאר אויך אין „הזמיר" און „לינת הצדק", וועלכע זענען אין דער זעלבער צייט ענטשטאנען, ארגאניזירט און איינגעפיהרט די סעקרעטאריאטען און די בוכפיהרונג לויט מוסטערן, וועלכע איך האב דעמאלט אזוי ווי היינט פאר מיינע אייגענע הוצאות געברענגט פון ווארשאווער עהנליכע אינסטיטוציעס. ווען דער פארשער פון דער יענערצייטיגער״ היסטאריע (היסטעריע בלע״ז) וועט גוט נאכזעהן, וועט ער גיכער געפונען זיין גענאלאגישען אבשטאם מיט צוויי דורות צוריק ביי מיר אנגעשטעלט אויף א נישט ערשטקלאסיגען פאסטען, איידער מיך אויף א געצאהלטע שטעלונג אין א געזעלשאפטליכע אינסטיטוציע.

דאס מאהל וועל איך דערווייל ענדיגען מיט די ווערטער פון נביא חבקוק: כי רשע מכתיר את הצדיק על כן יצא משפט מעקל.

מ. דען.

שטילשווייגען הייסט אפראבירט.

א רייהע ארטיקלען, וועלכע האבען זיך אין די לעצטע וואכען בעוויזען ווייזען אן דערויף, אז עפעס קלאפט נישט אין ראדאמער יתומים־הויז.

דא וועגען אסיגנאציעס און מצות אויף פסח. דא ווידער וועגן א נישט עטישע האנדלונג פון א פערוואלטונגס־מיטגליד פון בית יתומים. ענדליך הערען מיר, אז עס קענען נאך קומען רעוועלאציעס אויך.

פערשטעהט זיך, אז שוין בלויז דאס וואס עס איז אפגעדרוקט געווארען ביז איצט פאדערט ערקלערונגען פאר דער יודישער עפענטליכקייט.

מענשען, וועלכע מען האט געשטעלט אונטער פערוואורפען מוזען זיך פון זיי ריינוואשען, ווייל מיר אלע ווייסען, אז יעדער גראשען, וועלכער ווערט מיט אהנרעכט גענומען פון דער אינסטיטוציע איז א גרויסע גזילה.

ערקלערונגען אבער פאדערט די יודישע עפענטליכקייט אלעמערשטענס פון די פערוואלטונג פון בית יתומים. אין דער צייט ווען אויף אזא אינסטיטוציע ווערען געווארפען בעשולדיגונגען, הערט מען נישט קיין ווארט פון דער פערוואלטונג. בעסער, דער וויצעפרעזעס פון דער אינסטיטוציע ה׳ מערין פאדערט שטילשווייגען. ה׳ מערין דערלויבט נישט צו נעהמען א ווארט וועגען דער אינסטיטוציע. זאל זיך דארט טהון, וואס עס טהוט זיך און קיינער האט נישט דאס רעכט צו שרייבען וועגן דעם, ווייל, ווייל... ער אליין האט פיעל צו שרייבען און ער שרייבט נישט, ווייל ער וויל נישט שאדען דער אינסטיטוציע.

עס איז אבער נישט אזוי. יעדער איינער מוז און ברויך שרייבען וועגען יעדער אידישער אינסטיטוציע אין אונזער שטאט, ווען ער זעהט, אז עס איז עפעס נישט דארט אין ארדנונג. שווייגען וואלט געווען נישט ריכטיג. וועלען מיר דעריבער קיין ערלויבעניש ביי דעם ה׳ מערין נישט בעטען. מיר, אט טאקע די פרעזעסען, רעדאקטארען, כלל־טהוער וועלען אבער פאדערן פון ה׳ מערין, אז ער זאל טאקע אלס וויצע־פרעזעס פון בית יתומים געבען די דייטליכסטע ערקלערונגען, און די רעוועלאציעס און אויף וויפיעל עס זענען אמת די אלע פערוואורפען. בכדי טאקע נישט צו שאדען דער אינסטיטוציע מוזט איהר ה׳ מערין געבען ערקלערונגען דער אידישער עפענטליכקייט.

שטילשווייגען וואלט געהייסען אפראבירען די אלע פערוואורפען און דאס איז געוויס נישט געווינשען.

מיט אזא טאקטיק קוועסטיאנירט מען אליין דעם אייגענעם מאנדאט.

ארנאלד ראזענפעלד.

סענסאציאנעלער פראצעס פון א מעדיצין־סטודענט פארין ראדאמער קרייז־געריכט.

אין דארף יעדלניע האט זיך בעזעצט א געוויסער עאוגעניוש סאראטשינסקי, א פראוואסלאווונער. אויף די טהיר פון זיין וואהנונג האט זיך סאראטשינסקי אויפגעקלאפט א שילדעל, אז ער איז א דאקטאר־מעדיצין און ער נעהמט אן אין די און די שעה׳ן.

קיין פאציענטען האט סאראטשינסקין אין דארף נישט געפעהלט. ער איז געווען א „ספעציאליסט" אויף יעדער קרענק, און ווער אויף וואס איז קראנק געווארען האט גערופען דעם „דאקטאר" סאראטשינסקי.

האט זיך געמאכט, אז א געוויסע וואצלאווא קרעקאר האט בעדארפען געבארען א קינד און אזוי ווי דער אקושערקע איז שווער געוועזען אפצונעמען דאס צווילינג האט מען גערופען דעם ד״ר סראטשינסקי. ווען ער איז אנגעקומען האט שוין די פרוי געהאט געבוירען ביידע קינדער. ער האט אבער געמאכט א „זאביעג" נאך וועלכען קרעקאראווא האט בעקומען א בלוט־פערגיסונג און איז אין עטליכע טעג ארום געשטארבען.

גענען סראטשינסקי איז פערפיהרט געווארען אנ׳אויספארשונג, וועלכע האט געגעבען א סענסאציאנעלען רעזולטאט.

— מען איז געוואהר געווארען, אז סאראטשינסקי איז גאר נישט קיין דאקטאר. נאר ער האט בלויז שטודירט א קורצע צייט מעדיצין.

דער „דאקטאר" האט געהאט א פראצעס אין ראדאמער קרייז־געריכט וואו עס זענען ארויסגערופען געווארען 2 עקספערטען די דאקטוירים: ניימאן און ציווינסקי.

סאראטשינסקי האט ערקלערט, אז צו דער קראנקער קרעקאראווא איז ער געקומען אהן שום מכשירים שוין נאכדעם ווי די 2 קינדער (צווילינג) זענען גע־ אויף דער וועלט און ער האט בלויז אפגעוואשען די קראנקע מיט וואסער און יאדינע.

ער איז זיך מודה, אז ער איז נישט קיין דאקטאר, ער האט אבער א לענגערע צייט שטודירט מעדיצין אויף דער בראטיסלאווער אוניווערזיטעט. אויף די פראגען פון ד״ר ציווינסקי, וועלכע זענען ווי א מין קליינער עגזאמען, ענטפערט דער בעשולדיגטער מיט גרויס קענטשאפט.

דער בעשולדיגטער ערקלערט ווייטער, אז ער האט זיך נישט פערנומען מיט היילען קראנקע. ער האט בלויז געגעבען מעדיצינישע עצות און ביים ערטיילן הילף דער פרוי קרעקאראווא, האט ער קיין געלד נישט גענומען.

נעבען דעם ריכטער־טיש געפונט זיך א גרויסע וואליזקע מיט מעדיצין־מכשירים פון פערשידענע ספעציאליסטען.

די עקספערטיזע פון ביידע דאקטוירים: ניימאן און ציווינסקי זענען אויטגעפאלען פאר דעם בעשולדיגטען נישט גינסטיג. דאס עדות זאגען פון דער פערשטארבענער׳ס מאן סטעפאן קרעקאר און אויך פון די אנדערע עדות זענען געווען שטארק בעלאסטענדיג.

דאס געריכט האט אבער טראץ דעם נישט איינגעזעהען קיין קאנקרעטע בעווייזען וואס זאלען פעסטשטעלען, אז סאראטשינסקי האט פאקטיש גורם געווען דעם טויט פון דער פרוי און האט איהם גענצליך בעפרייט.

אר.

ייווא־אקציע אין ראדאם.

אין דער נאהנטסטער צייט קומט קיין ראדאם דער בעקאנטער ייווא־פריינד י. גרינצווייג וועגען דורכפיהרען א פראפאגאנדע־און געלד־אקציע פאר׳ן יודישען וויסענשאפטליכען אינסטיטוט אין ווילנע.

עס איז כדאי צו דערמאנען, אז מיט 2 יאהר צוריק האט דער בעקאנטער שריפשטעלער פאלק האלפערין דורכגעפיהרט אזא אקציע ביי אונז אין שטאדט, וואס האט זיך זעהר גוט איינגעגעבען.

מיר ווילען דעריבער גלויבען, אז אויך דאס מאהל וועט זיך אונזער שטאט ווארים אפרופען אויפן אפעל פון יודישען וויסענשאפטליכען אינסטיטוט אין ווילנע.

א בריוועלע צום רעדאקטאר

איבערגעגעבען צום דרוק פון סאטיר

ח׳ פריינט רעדאקטאר!

איך ווייס מיין חטא, וואס כ׳האב זיך אליין צייטווייליג פארהאנגען אין דער זשורנאליסטישער ארבעט און אהן א „זייט־געזונט" ארויסגעפארען אויף אורלאפ, איבערלאזענדיג אייך אין צענטער פונם שפיל, וואס רופט זיך: „די האצמאכיאדע — די נייע פלאג פון ראדאם". איך ווייס אלץ גוט און פיין — איז דעריבער חטאתי, ווינאוואט; פון היינט אן ביז אייביקייט, פריינט רעדאקטאר, וועט שוין זיין מיט מיר „אל־רייט" ווי אין די אמאליגע גוטע יאהרען.

געמיינט אנ׳אמת, אז מיין אפפאר וועט אריבער אומבאמערקט; איז דאך די וועלט מיט א 2 חדשים צוריק אריינגעטרעטען אין דעם א. ג. „אוגערקע־סעזאן", ווען אלץ און אפילו די ליארעמדיקע פרעסע פאלגעוועט זיך א האלב־וואכעדיגען דרעמל. האב איך א פנים געהאט א טעות, ווייל ראדאם און די וועלט זענען גאר באזונדערע זאכען. וויבאלד די וועלט, מ׳שטיינסגעזאגט, וויל זיך אליין ערקלערען א שטרייק אין דער פארם פון א „אוגערקע־סעזאהן" — סא ביטע זעהר, אבער וואסערע שייכות האט ראדאם צו אזא וועלט־שטרייק? אלזא 2 זאכען: ראדאם איז איינס און די וועלט איז טאקע צוויי.

אין פלוג איז עס ניט צו גלויבען. עס קלעקט אבער א קורצער אריינבליק אין די לעצטע נומערן פון „ראדאמער־קעלצער לעבן", מ׳זאל דעם דאזיגען פאראדאקסאלען אמת ממש מיט די פינגער אנטאפען. עס האגעלט פשוט מיט פייערדיגע, טעמפעראמענטפולע ארטיקלען, דערקלערונגען, אויף דעם אדרעס פון דעם שוין טרויעריג־באריהמטען ראדאמער האצמאך ־ „רעדאקטאר", וואס האט מיין זיין אומגעלומפערטען פרוו געצויגען אויף זיך דעם צארן פון גאנצען אינטעליגענטום פון אונזער שטאט. אלע, קינד און קייט, פרעזעסען, דירעקטארען, אינסטיטוציעס פערטרייבען ווי א שד די דאזיגע האצמאך־פלאג און לאזען הערען זייער מעכטיג ווארט. אלע וואס האבען א שטיקעל דרך ארץ פארן יודישען געדריקטען ווארט האבען זיך פון איהם אפגעקערט און טוען אים שפיגלען אין די בלאסקען פון זייערע פלאמיגע ארטיקלען און „טונקען" איהם אין די כוואליעס פון זייערע רייד, ווי א ברודיגע, שמוציגע רינשטאק־שמאטע.

און ער, פאן האצמאך אליין, האט זיך איינגעשפאנט אין א שווער סאפענדיגען לאקאמאטיוו און זיך געלאזט פירען אין אלטען, טריבונאלישן פיאטרקוב. און ערשט פון דארט שליידערט ער אריבער קיין ראדאם זיינע קאנאנען פון היסטעריע און גאל. וואס דען? שלאפען וועט ער דען אין דער מאמעס שויס? איז דאך שוין צייט פאר אים צו ווערען א פאלנער מאנספערשוין.

איז ווי ס׳איז צו זעהן פון דעם אלעם, האט די האצמאכיאדע ־ פלאג ארומגעכאפט ווי א בראנד־פייער די שטאדט מיינע (היינט געברויכט מען שוין: מיין ראסע, מיין פאלק, מיינע ווילער) אנגעצונדען אין איר א וויסטע שרפה און וואו דו גייסט און שטייסט קלאפט מען אויף טרוואגע: האצמאך גייט, האצמאך שטייט, האצמאך זאגט, האצמאך קלאגט, האצמאך האט... ווייס איך שוין וואס?!

און אינם גאנצען ברען פון קאמף מיט דער „האצמאכיאדע" וואס איך סאטיר האב דער ערשטער זי סיגנאליזירט — דארף איך איצט שטיין פון דער ווייטענס, בלעטערן אונזער צייטונג און שטודירען ווי א סטראטעג זיין מאפע די ערטער פון די געפירטע שליאכטען. אט האט נעבעך די האצמאך־פלאג אנגעשפארט אין בית־יתומים, אט דא — „עזרה", אט דארט — בוסק־אקציע, און ווער ווייס וואו נאך.

הכלל איך זיך אויף מיין אפרו־ארט און רייס מיינע בארד און פאות און רוף צו אייך מיינע ראדאמער יודען: צו וואס האט מיר געטויגט מיין אורלויפ?!

ח׳ פריינט רעדאקטאר! נעמט צו מיין חרטה־בריוועל מיטן בעסטען געפיל און סימפאטיע פאר אייך און אייערע מיטהעלפער. זייט געשטארקט אין אייער הייליגען קאמף.

אייער שטענדיגער געטרייער

סאטיר.

חיים אהרן *)

פון י. מ. ווייסענבערג

איינמאָל, שבת בייטאָג האָט ער זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף און אַריבערגעקוקט צו איהר אין בעט געגענאיבער.

שוין א צייט, ווי דער דורשט מאַטערט איהם אין שלאָף, נאָר ער האָט זיך אַלץ נישט געקאָנט אויפכאַפּען און אַצינד, אַריבערקוקענדיג צו איהר, דוכט זיך איהם, אַז זי רודערט זיך אין שלאָף.

— חנה רויזע! — פרעגט ער.

זי הייבט אויף דאָס קעפּעל.

— אוי — זאָגט ער — איך ווייס נישט, צי נאָר מיך אַליין דורשט אַזוי...

דערויף קריגט ער קיין ענטפער נישט און ער בלייבט ליגען צוריק רוהיג. ער קלערט נאָר ווי אַזוי אַראָפּצוגעהן אויף דער פּאָדלאָגע באָרוויס.

— וואָס האָסטו געוואָלט? — פרעגט זי דאָך אין א ווײַלע אַרום.

— כ'ווייס נישט — זאָגט ער — פאַרוואָס מיך דורשט יאָ...

חנה רויזע האָט זיך אויפגעזעצט מיטן רויטען אַרומגעבונדענעם פאַטשיילעכל אַרום קאָפּ, דערנאָך האָט זי געקנאַקט די פינגער, און, צום סוף, אַראָפּ פּאַוואָליע צום וואַסער-קענדעל, וואָס איז געשטאַנען ביי דער טיר.

אָבער אויף צו להכעיס:

דאָס קענדעלע איז טרוקען...

חיים אהרן האָט געשפּירט ווי עפּעס רייסט זיך איהם אָפּ אין האַרץ, אָבער ער האָט געשוויגען.

— נו, וואָס טוט מען ערשט האַ?... האָט זי געפרעגט. ער האָט אָנגעשטעלט א נעבעך פנימ'ל ווי איינער, וואָס פאַר אויסגעטריקענקייט פון גומען האָט ער שוין נישט קיין כוח...

זי האָט אָפּגעזיפצט, אַרויסגעצויגען אויף זיך די ספּודניצע, דערנאָך דעם מאַנס שטיוועל, אַרומגעבינדען די פאַטשיילע אַרום די אַקסלען און אַרויס מיטן קענדעלע פון שטוב.

איצטער איז געווען שטיל.

א גריל האָט געשפּילט אונטערן אויווען און חיים אהרן איז געלעגען מיט א שיטער אויפגעשפּיצט בערדעלע צום בעלעק אַרויף, און ס'האָט זיך געדיכט, אַז ער הערט זיך איין...

„נאָך אין דער פריה האָט ער געזעהן א ווייסליכן ווילגאָטש אויף די דעכער... צאַפּענדלעך אייז האָבען אונטער די שינדלען אויסגעזעהען, ווי טונקעל... טאָ פאַרוואָסשע איז אַצינר דער פראָסט נאָך אַזוי שטאַרק?...“

„ער וואָלט געוועז א בעלן צו זעהן, ווי אַזוי דער הימעל זעהט אויס. וואָלט ער שוין געוואוסט וועגען דער „פּאָגאָדע“...“

נאָר אָט, כאַפּט זיך אויף דאָס רוישן פון נאַקעטע צווייגלעך אונטערן פענסטערל, פון א ביימל וואָס שטייט דאָרט, און חיים אהרן דערפיהלט ווי א שוידער אין די ביינער, און ער קורטשעט זיך, טוליענדיג אונטערן איבערבעט.

אין דעם פאַרשטעלט עמיצער דאָס פענסטערל... א יודענע מיט א פאַטשיילע אויפן קאָפּ האָט זיך אין גאַנצען אַריינגעלייגט דערינען.

— חיים אהרן. חנה רויזע איז אַריין אין דער ברונעם!

— אַריינפאַלען?... — האָט ער זיך דערשראָקען, געגעבען א זעץ-אויף.

אָבער עס איז שוין נישט געווען צו וועמען צו רעדען...

אין פלוג, איז ער אַראָפּ צוטומעלט, נאָר באַלד האָט ער זיך דערמאָהנט, אַז ער האָט נישט די שטיוועל... זי האָט זי אָנגעטאָן.

נאָך ערגער, וואָס ער האָט די יודענע נישט געדווינזשעט צו פרעגען וואו עס האַלט?...

— צי ציהט מען זי שוין אַרויס?...

אָבער חנה רויזעס פאַל איז געווען א צו שווערער.

צופיל גליטשיג איז געווען דעם מאַנס געקאָוועטע שטיוועל אויף דעם אָנגעפרוירענעם אייז אַרום דעם ברונעם...

צופיל האַסטיג האָט זי זיך געגעבען א בייג, אַזוי אַז די קליטשקע האָט זיך איהר אַרויסגעריסען פון די הענט און זי איז געפאַלען ווי א באַרנע פון בוים אַראָפּ...

געמאַכט נאָך א צוויי קאַזשעלקעס אין דער לופט, איידער זי האָט שוין דאָס וואַסער דערגרייכט.

א מערכה, דער רוקען פון דער קלעטשקע האָט זיך צעוויגט מיט אַזאַ געשריי איבער דעם שטייענדיגען קלאַך, אַז דורך די פענסטער פון די נאָהענטע שכנים האָט מען דערקענט, אַז דאָ איז עפּעס געשעהן אַן אומגליק...

ווען, אַז מען האָט אַרויסגעקוקט, האָט מען געזעהן ווי די קליטשקע מיטן רוקען זענען צושטורעמט ווי נאָר וואָס זיך אַרויסגעריסען פון עמיצענס האַנט, אָבער דעם עמיצען זעהט מען נישט...

ווען נישט דאָס, וואָס ס'האָט געגעבען דעם חשד וואָלט מען גאָרנישט געוואוסט אויך, אַז זי איז אַריינגעפאַלן...

נאָר איצט האָבען זיך שוין מענשען צוגעלאָזט דאָרט אַהין און דערזעהען, וואָס דאָ טוט זיך...

שוין לאַנג, ווי מען האָט די באַליבאַטים פון גאַס געוואָרענט פאַר אַן אומגליק. מען האָט זיי געהייסען אויסהאַקען אויסהאַקען דאָס אייז אַרום דעם ברונעם, אַז עס זאָל נישט זיין אַזוי הויך גלייך צום ראַנד...

שוין לאַנג האָט מען זיי דאָס געוואָרענט... איצטער נאַ: האָבען זיי!..

פריהער האָט זיך יעדער אַרויסגעדרייט מיט א תירוץ:

דעם איז די האַק טעמפּ.

דעם — דער רידעל אויסגעשטשערביעט...

— ווער איז עס?! — האָבען זיך יודען מיט די פנימער איבער דער טיפקייט פון דעם ברונעם אַריינגעבויגען און אַראָפּ געפרעגט.

נאָר פון אינעווייניג האָט זיך געהערט א פאַרדעמפּטען פּישטשען און ווי פון א שוואַך פייגעלע...

— א מענש!.. — האָבען אַלע באַשלאָסען — נאָר, ווי נעמט מען דעם בעדנער פון עק-געסעל מיט זיין לאַנגען באָסיק?..

דערווייל האָט מען איהר אַראָפּגעלאָזט די קליטשקע: אפשר וועט זי אָנכאַפּען...

אָבער פון דער טיף האָט מען נאָר געזעהען א קליין פערזעהעניש... מיט א ווייבעריש קליין פנים'על און אַרויסגעריסענע אויגען אין דער הויך...

פלוצלונג, גיט א קום אָן דער גוי מיטן באָסיק:—

— „צאָ סטאָיטשע, זשידזשי!..“ — האָט ער געגעבען א נעם אַרום דעם עולם מיט א פינקעלדיגען בליק...

— געוואַלט, געוואַלט העלפט ראַטעווען... — האָט איין יוד אָנגעהויבען אונטערצושטופען דעם אַנדערן.

— צי איהר וועט מיר נישט אַוועקגיין פון דאַנען? — האָט דער גוי אויסגעשריגען נאָכאַמאָל

פלוצלינג! ער האָט זי און ציהט זי...

דער באָסיק גייט שווער, און דער גוי מיט ביידע הענד דריקט איהם צו דער אויסגעשטעלטער בריסט, מיט אַן אָנגעשטרענגטען קאָפּ צווישען די אַקסלען...

אָט, איז זי שוין אין דער הויך...

יודען הויבען אָן צו פלאַטערן מיט די אויגען. עס ווערט א געשטרעקעריי פון הענט איבער הענט, הענט איבער הענט... הענט איבער הענט... די ווייבער האַלטען שוין דעם אָטעם איין...

פלוצלינג! עס גיט זיך א ריס אָפּ!

דער באָסיק גיט א פאַל צוריק אונטערווייַלעכץ...

— „ניעך וואַם ווּשיסטקיך, זשידזשי כאָלעראַ, ווידזשיו!“...

דער גוי אַנטלויפט צוריק מיטן באָסיק און חנה רויזע צוריק אין דעם ברונעם...

וואָס איז געווען דער סוף?

חיים אהרן אָהן שטיוועל האָט זיך געלייגט צוריק אין בעט און געוואַרט, אַז די שטאָדט זאָל איהם אהיימברענגען דאָס ווייב, און די שטאָדט איז געלאָפען זוכען אַן אַנדערן גוי, וואָס זאָל אַרויסנעמען זי פון דעם ברונעם...

■■■■■

*) די דערציילונג „חיים אהרן“, וועלכע מיר נעהמען אַרויס פון י. מ. ווייסענבערגס בעזאַמעלטע שריפטען בעהערט צו די פּערל פון ווייסענבערגס ליטעראַרישער ירושה. דער געזונטער רעאַליזם, וואָס קומט צום אויסדרוק דורך ווייסענבערגס קינסטלערישע קראַפט, כאַראַקטעריזירט אַמבעסטען די אייגענאַרטיגקייט פון ווייסענבערגס פּאָזיציע אין דער יודישער ליטעראַטור, א פּאָזיציע א חשוב'ע און ביז גאָר וויכטיגע אויפן פראָנט פון יודיש ליטעראַרישען שאַפען.

י. ב. שטרוימאַן.

ס'האָבען שוין דעם ערשטען טור

ס'האָבען שוין דעם ערשטען טור
אָדורכגעמאַכט די שוואַלבען
עס זינגט נישט מעהר דער פויגל-כאָר
אין וואַלד'ס געדיכטע פאַלדן

זומער-לעבן געהט צו ענד
דערציילט עס האָט די גריקע
כאָטש די זון אין הימעל ברענט
און עס בליט די וויקע

זומער-לעבן גייט פאַרביי
כאָטש די זון טוט בריהען
ס'וואַקסען אויס די סטויגען היי
עס וואַקסן בערגער תבואה

פאַרנאַכט די לופט אַזוי איז קיהל
געשליפענע ברילּיאַנטען
אויפן פעלד ווערט אַזוי שטיל
שאָטן שפּילט אין פאַנטען

נאָך א טור און א שוואַלבל וועט
זיין ליבע היים פאַרלאָזן
די זון וועט שיקען צו א גט
אויפן פעלד די גראָזען.

י. מ. ווייסענבערג.

איינדריקען און זכרונות.

דאָס איז געווען מיט א צעהן, עלף יאָהר צוריק. מיר זענען דעמאָלס געווען אין ראַדאָם א גרופּע ענטוזיאַסטען פון די יודישע ליטעראַטור, אינטערעסירט זיך מיט אַלע נייע דערשיינונגען, ווענדונגען וואָס זענען פאַרגעקומען און איהר. אַליין אונטערגעשריבען צוביסלעך האָבען מיר די ליטעראַרישע באַהעמע מיט כאַאָטישע אידעען אין קאָפּ געזוכט פאַרבינדונגען מיט די וואַרשאַווער ליטעראַרישע קרייזען. אָבער פון דאָרט, פון וואַרשאַווער פּאַרנאַס, זענען געקומען „קאַזיאָנע“, קאַלטע אָפּזאָגען וואָס האָט אונז אונטערגעהאַקט אונזערע פלאַטערענדיגע ליטעראַרישע פליגעל.

דעמאָלס איז פאַר אונז ווייסענבערג מיט זיין וואַרימע בעציהונג צו אַלע יונגיסטשקע אָנפאַנגער, אויפגעגאַנגען ווי א ליכטיגער פּונקט. אַרום זיין זשורנאַל „אונזער האָפענונג“ האָבען זיך גרופּירט אַלע יונגע שרייבער און סתם ליבהאָבער פון די יודישע ליטעראַטור. אַלס אויסדריק פון אונזער בעציהונג צו איהם, האָבען מיר דאָ אין ראַדאָם געבילדעט א ג ר ו פּ ע פּונקט ווי אין די גאַנצע פּראָווינץ צו פאַרשפּרייטען דעם זשורנאַל, פאַרקויפען זיינע ביכער. ווייסענבערג האָט געהאַלטען, אַז דער זשורנאַל זיינער דאַרף זיך נישט פאַרנעמען מיט בלויז „זיינע“ ליטעראַטור, נאָר דאַרף אַמאָהל נעמען שטעלונג צו אַנדערע ענינים אויך, אויסער ליטעראַטור. אַזוי קריגען מיר אַמאָל א בריעף פון איהם, אַז מיר אַלס גרופּע זאָלען צוגלייך מיט אַלע לעזער און פריינד אויסדרוקען אונזערע פּראָטעסט-געפיהלען אין „אונזער-האָפענונג“ געגען דעם סאַקאָ-וואַנצעטי-מאָרד און ווייסענבערג האָט אין אַנ'אַרטיקעל אויסגעדרוקט זיין פלאַמיגען פּראָטעסט געגען דעם יוסטיץ-מאָרד.

איינמאָהל האָבען זיך אָנגעקליבען פאַרשידענע חשבונות'ן וואָס מ'האָט געדאַרפט רעגולירען און ס'האָט זיך מיר סתם פאַרבענקט נאָך מיין געבורטסשטאָדט וואַרשא. בין איך געפאָהרען און זיך געזעהען מיט ווייסענבערג'ן און אַלץ רעגולירט. די בעגעגעניש מיט איהם וועל איך דוכט זיך קיינמאָהל נישט פאַרגעסען. אויף די דזשעלנע איז עס געווען און אין דער פאַרלאַג-רעדאַקציע. ס'האָט זיך מיר איינגעשניטען אין זכרון די מיטעל-וואוקסיגע, בלאַס-אויסגעדאַרטע פיגור, וואָס איז געשטאַנען ביים טיש צווישען אָנגעפּולטע פּאַליצעס ביכער. פּאַסען-זון, שטיקער גאַנצע, האָבען זיך געוויקעלט אַרום זיינע פיס, אַרום איהם איינגאַנצען. ער איז געשטאַנען און געגעסען פּאַמעליך ראָזאָווע ברויט מיט מיט יונגע ציבעלקעס און די ערליכקייט וואָס האָט געשלאָגען פון זיינע אויגען בעתן רעדען האָבען אויסגעזעהען פון א מענש, ענערגישען אידעאַליסט, נישט פון אונזערע צייטען. ער האָט זיך שטאַרק דערפרעהם וואָס „מ'זעהט אַנ'אייגענעם“ אויסגעפרעגט זיך וועגען די גרופּע, וואָס מ'זאָגט וועגען זשורנאַל און מיט אויפגעלויכטענע אויגען דערצעהלט, אַז ס'זענען נאָך דאָ מענשען גוטע פריינד וואָס העלפען איהם אין זיין אַרבייט. מיט בעגייסטערונג האָט ער גערעדט וועגען לעאָ קעניג'ען, דעם לאָנדאָנער יודישען עסייאיסט, וואָס איז דעמאָלט געווען אין וואַרשא און אונטערגעשטראָכען: א „מזל-טוב“, איי א מזל-טוב“.

אין די שעה'ן ווען ער האָט מיר מסביר געווען דעם מהות פון ליטעראַטור, דעם שרייבער'ס אויפגאַבע, דאָס טיפע אַריינקוקען אין זיך, קאָנטראָלירען און דאָס אָנגעשריבענע שטענדיג צו האַלטען אונטער א פאַרגרעסער-גלאָז פון אייגענע זעלבסט-קריטיק, — זענען פאַר מיר געווען שעה'ן פון גייסטיגען תענוג.

ער האָט גערעדט רוהיג, געלאַסען, איבערצייגענד און ווען ער האָט גערעדט וועגען שרייבער ביי וועמען ס'איז דאָ ענדער טאַלאַנט, האָבען זיינע אויגען אויפגעלויכטען מיט א גלאַנץ-פייער'ל. ער האָט געגלויבט, אַז זיין זשורנאַל וועט ווערען די פאָהן וואָס וועט זאַמלען אונטער זיך די אַלע, וואָס רופען דעם קאַמף געגען די אָבגעשטאַנענקייט, „האַזאַרד-ליטעראַטור“ — ער איז געווען שטאָלץ וואָס ער האָט ענטדעקט פאַר די יודישע ליטעראַטור האַראָנטשיק'ען, קאַרנבלום'ען, יחיאל לערער'ן, וואָס האָט דעמאָלט געדרוקט זיינע תפילה'דיגע לידער. ער האָט זיינע ליבלינגען געדרוקט העפטענווייז צו ביליגע פּרייזען. ער' האָט געהאַט א סך פלענער אויף די צוקונפט, און ווען אין גאַנג פון געשפּרעך האָב איך איהם אויפמערקזאַם געמאַכט, אַז מ'טייטשט אויס זיין פאָלעמיק, פאַר זידלעריי, האָט ער זיך אַנגעצונדען און גערעדט געקרענקט: „אַז איך דרוק אויס מיין פאַרביטערונג, כעס. האַס. געגען די וואָס מאַכען אונזער ליטעראַטור, פאַר א סחורה-אַרטיקעל, געגען די וואָס האַלטען, אַז ליטעראַטור איז פּונקט ווי הערינג צום פאַרקויפען. הייסט דאָס זידלערייי?“

ער האָט גערעדט מיט האַרץ, דערצעהלט, אַז מ'לאָדעט איהם איין קיין אויסלאַנד מיטצואַרבייטען. ער וואַרפט אָפּ, ער וויל נישט האָבען קיין מגע-משא מיט די פּראָדוציר'ערס — הגם ער האָט שלעכטע מאַטעריעלע בעדינגונגען און מ'וויל איהם גוט בעצאָהלען. אין די כסדר'דיגע שמועסען מיט איהם האָט זיך מיר דער איינדרוק פון זיין ערליכקייט, אומבויגזאַמקייט, וואָס מעהר איינגעשניטען.

איינמאָהל ווען כ'האָב קויפענדיג א ביסעל ביכער איהם געגעבען געלד, איז אַרויפגעקומען די טאָכטער, אַריינגערופען איהם אין די אַנדערע שטוב. כ'ראָב בעמערקט ווי ער האָט איהר געלד געגעבען און אין איהרע דאַנקבאַרע בליקען צו מיר ביים אַרויסגעהן האָב איך דערשפּירט קוים עפּעס וועגען זיין מאַטעריעלע לאַגע וואָס איז געווען א הונגעריגע.

היינט איז ווייסענבערג טויט, געשטאָרבען אַנ'איינזאַמער, אַנ'ערליכער מ'האָט איהם געמאַכט א שעהנע לויה, הספדים געהאַלטען ביים קבר.

אָפּגעשאַצט זיין ערליכקייט, אָבער די וואָס האָבען איהם געקענט נעהנטער פאַר זיי איז ער נישט פון היינט, נאָר לאַנג, לאַנג, פאַרבליבען אין זכרון ווי א שרייבער, אַנ'אידעאַליסט, וואָס איז מקריב אַלץ, ס'גאַנצע פּערזענליכע לעבען פאַר דעם, וואָס ער האָט געפילט, געוועהטאָגט, געליטען און מיט זיינע מעגליכקייטען געפּרובט זוכען א לעזונג.

מ. גוטהערץ.

טעאַטער-נאָטיצען.

„אומגעזעצליכע קינדער“ אין טעאַטער „ראַזמאַיטאָשטשי“.

מ'האָט פּשוט מיטלייד מיט גוטע אַקטיאָרען ווען מ'זעהט ווי זיי ראַנגלען זיך צו שאַפען א יש מאַין. ס'איז א רחמנות צו זעהן ווי מען פּטר'ט אַוועק טאַלאַנט און פעהיגקייטען אויף באַנאַלע זאַכען.

דזשעק רעכציים איז בלי ספק א טאַלענטירטער און בעגאַבטער אַקטיאָר. איז טאַקע דערפאַר וואָלט זיך איהם געוואָלט זעהן אין בעסערע און אינהאַלטסרייכערע פּיעסען ווי אין „אומגעזעצליכע קינדער“. און אויב שוין יאָ אין אַזאַ פּיעסע, וואָלט זי אָבער געבראַכט ווערען בעאַרבייט און אינגאַנצען איבערגעבויט. „אומגעזעצליכע קינדער“ האָבען אַ פיינעם ס ו ז ש ע ט. אַ לעבענפאַרטיגען א י נ ה א ל ט. דאָס איז אָבער נאָך נישט אַלץ. אַזוי ווי ס'איז יעצט, איז עס באַנאַל, רויה-שטאָף און די שטאַרקסטע מאָמענטען אַפילו, קומען אַרויס בלאַס און אין בעסטען פאַל ווי טרוקענע כראָניק, גענומען פון טראַגישע פּאַסירונגען, אָבער אָהן קינסטלערישען אָטהעם און אָהן יעדער אויפטרייסלונג פון שטאַרקער פּסיכאָלאָגישער איבערלעבונג. ס'איז א ביהנע-ערצעהלונג. ס'ווערט מעהר דערצעהלט ווי געשפּילט. ס'איז א סיפּור המעשה און אַלץ ווערט אַרויסגעלעגט אויף טעלערלעך און דאָס טויג נישט, ווייל דער אַרטיסט ווערט א נעבען-זאַך. זיין קינסטלערישער „איך“ האָט דאָ נישט וואָס צו זאָגען, ער לעבט זיך נישט אויס אין דער ראָל, נאָר ווערט פאַרוואַנדעלט אין א פּראָזע-זאָגער. אַזוי, אַז די צוהערער ווערען מעהר בעווירקט פון געזאָגטען, ווי פון געשפּילטען.

דאָ זענען נישט שולדיג די אַקטיאָרען ווי די זאַך גופא, די פּיעסע. דזשעק רעכציים האָט אגב זעהר שעהן געשפּילט. דאָס זעלבע איז מיט זיין באמת

איבער יודישע שטעדט און שטעטלעך; אין קעלצער וואיעוואודסטווא.

דאס איז דער צווייטער רעפארטאזש, וואס ווערט צוגעשיקט ספעציעל צום „ראדאמער-קעלצער לעבען" פון אנ'אנגעזעהענעם האנדווערקער-טוער, וועלכער בערייזט לעצטענס די יודישע שטעט און שטעטלעך אין דער קעלצער וואיעוואודסטווא.

דאס שטעדטעל אפאטשנא ליגט אויף דער שייד-ליניע פון קיעלצער און לאדזשער וואיעוואודשאפטען. דאס קליינע האקזאלעכל, ארומגעפלאנצט מיט בלומען-בייטען, וועקט מילדקייט ביים באטרעטען דעם באדען. אויפן וועג פון האקזאל אין שטעטל אריין באגלייטען מיך צוויי שורות בוימער צווישען וועלכע ס'זענען פערהאן אלטע דעמבעס, וועלכע וואלטען געקאנט דערציילען וועגען דעם ארט, וואס דאס שטעדטיל האט אמאהל פערנומען אין דער געשיכטע פון פוילען. דאס שטעטיל איז אויך היסטאריש פארבינדען מיט א ספעציפיש יודישען מאמענט, וועלכער איז אריינגעוועבט געווארען אין פוילענס געשיכטע.

אויפ'ן מיטען מארק געפינט זיך א מיצקיעוויטש-דענקמאל. אין זכרון הויבען זיך אן אבפרישען פראגמענטען פון דער פוילישער געשיכטע, וועגען פוילענס שיין-גייסטער. און אט ערשט נישט לאנג, דאכט זיך א יאהר אנדערהאלבען צוריק, האבען דא, ארום דעם דענקמאל, אויך אין דער ארומיגער סביבה, געבושעוועט כוליגאנעס, דערביי נישט געפיהלט און נישט פערשטאנען, אז זיי פארשוועכען דאס אנדענקען פון פוילענס גרעסטען פרייהייט'ס-דיכטער און קעמפער.

• • •

אט זענען מיר אין דעם בעסטען שטאדטישען האטעל. איך געדענק נאך דעם האטעל פון עטליכע יאהר צוריק. היינט האט זיך דא א סך געענדערט; אמאל האט מען דא געמוזט שלאפען מיט שותפים, היינט צו טאג זענען שוין דא פערהאן באזונדערע צימערלעך. ס'איז פרייטאג, די בעל-הבית'טע איז פארנומען מיט צוגרייטען זיך אויפצונעמען דעם ליבען גאסט, שבת קודש. כ'דערמאן זיך, אז מיט דריי יאהר צוריק בין איך אויך דא געוועזן אין א פרייטאג. דעמאלט בין איך געוועזן א דריטער צום מזומן... היינט וועל איך שוין קיין דריטער נישט זיין. ס'פעהלט דער פארשטעהער פון דער אוועקגייענדיגער אלטער וועלט. ס'פעהלט דער זיידע, מיטן אלקינעם שטריימעל, וואס איז אוודאי געוועזן א מתנה צו זיין חתונה. ס'איז שוין נישטא מעהר דער זיידע.

איך פרעג נישט וואו ער איז! צו וואס פרעגען!.. דער נאכפאלגער, דער זוהן, גייט דאכט זיך פולשטענדיג אין די דרכים פון זיין פאטער, ער ווייסט אבער שוין אביסל מעהר.

דער זיידע איז זיכער קיין אגודה-מיטגליד נישט געוועזן... דער טאטע, ווייסט שוין יא פון פאליטיק. זייט די אגודה למשל אינטערעסירט זיך מיטן ארץ ישראל-אויפבוי, פון דעמאלט אן, איז דאס אויך זיינס אנ'ענין.

דאס אייניקעל, האב איך נישט באקענט. כ'שטעל מיר אבער פאר, אז א שטיקעל וועג איז ער מסתמא ווייטער אוועק פון טאטען. פון זיידען—אוודאי און אוודאי. ביים אריינקומען אין שטוב באגעגען איך א פאר שמייכעלדיגע מיידעלשע אויגען. צניעות'דיק, צוריק געהאלטען, ווייזט זי מיר דערביי צוויי שורות ווייסע ציין... איך פארנעם א צימער'ל. פון דער וואנט קוקען צו מיר כסדר אראב די שווארצע שמייכעלדיגע אויגען. זיי דערמאנען אויך, אז ס'איז פארהאן א יוגענט... וואס בליט, ברויזט, שטורעמט, און לאכט... א יוגענט וואס רייסט זיך צום לעבען... איבער צוימען פון שטעכעדיגע דראט... כ'ווער אויף א מינוט מיטגעריסען, אבער כ'דערמאן זיך אין א יוגענט וואס פארגייט, וואס ווערט פאר דער צייט פארוועלקט, אונטער די צוימען פון'ם שטעכיגען דראט...

לאנג טראכטען איז נישט דא קיין צייט, כ'דארף זיך אבוואשען פון וועג אגב איז די היץ זייער גרויס, די זון איז היינט ארויס פון איהר פוטער-פאס. אביסל וואסער פרישט אויף. איך זעץ זיך אוועק אנשרייבען א פאר ווערטער צו מיינע פריינד, די פארשטעהער פון אונזער עמך, שער און אייזען! כ'בעט דאס פריילין, זי זאל דורך עמיצען דאס בריוועל בעזארגן. ס'דויערט נישט לאנג, ווי ס'קומט צו מיר אריין א קליין יודיש שלמה'לע, אדער משה'לע, מיט שווארץ-געקרויזטע פאה'לעך. ער מעלדעט מיר, אז ח' ב. האט געזאגט, אז ער וועט באלד קומען. איך גיב איהם א פאר גראשען. ער קוקט מיט פארווינדערונג אויף דער מטבע, ער זאגט העפליך א גוטען שבת און גייט ארויס.

ארים יודיש שלמה'לע, אויף דיר לייגען מיר דאך אלע אזוי פיל האפנונגען. אלע, דער זיידע, און דער טאטע, אויך דיין עלטערער ברודער און שוועסטער. און ווי מערקווירדיג פארשידן זענען זיי די דאזיגע האפנונגען... — דערווייל לערן זיך יונגעלע.. לערן... מיט התמדה, שארף דאס קעפיל דיינס... די טראגסט שוין היינט אויף דיינע שמאלע פלייצעלעך דעם עול פון מצוות און מעשים טובים. וואו די וועסט אויסוואקסען דארפסט דו ווערן א טרעגער פון יודישען פיין... פון יודישע צרות... און אפשר וועט דיין מזל זיין, יונגעלע, אז ווען די וועסט שוין גרויס זיין, וועט דעמאלט אנ'אנדער צייט שוין זיין. ס'וועט אויפהערען דער דור הפלגה, מענשען וועלן זיך צוריק אנהויבען חבר'ן... זיי וועלען געפינען א געמיינזאמע הארמאנישע שפראך, ס'וועלען אפשר דעמאלט שוין האבען מקוים געווארען די פרייהייט'ס-אידעאלען מיט וועלכע אונזער דור האט זיך געשפייזט, אפשר...

• • •

איך ליג אויף דער קאזעטקע. איך טראכט וועגן דעם גורל פון די ליבע טייערע משה'לעך און שלמה'לעך, שרה'לעך און רבקה'לעך, וועלכע פארקרומען זיך זייערע נעמען קליינערהייט נאך, אויף דער שול-באנק. איך טראכט וועגען דעם גורל פון קינדער, וועלכע וואקסען ווי בלומען און וועלכע ווערען אבער נישט געפלעגט ווי בלומען. פאר וועמען מאמישי הערצער, טאטישי געפיהלען זענען לוקסוס-ארטיקלען. די סאטעס פאראהארעוועטע, די מאמעס פאר'דאגה'טע, פון ווייניג פרנסה, וואס קומט צוליב אוושעם, דורך פיקעטניקעס... אויך צוליב אורבאניסטיק. אלץ נייע טערמינען, פאר אונזער אזוי רייכען לעקסיקאן...

ס'זענען געקומען מיינע חברים פון עמך, שער און אייזען! מיר הויבען זיך געגענזייטיג אן אויסצופרעגען וועגען היימישע ארגאניזאציאנעלע ענינים. ס'חייזט זיך ארויס, אז די יודישע בעלי-מלאכות האבען נאך זייער ווייניג געלערענט פון דער צייט. זיי זענען צושפליטערט, דעזארגאניזירט, צובראכען. דאס ארגאניזאציאנעלע לעבען האט כמעט לגמרי אויפגעהערט. מיינע חברים, פארשטייערס, גיבען אן די סיבה וואס די ארגאניזאציע קען זייער ווייניג העלפען צו דער שטייער'ן-פרעס, וואס פרעסט דעם קליינעם בעל-מלאכה. אין פארלויף פונם שמועס שטויס איך זיך אן אויף א פרט. ס'איז געווען אמאל א פרעזעס אין אפאטשנא האט שוין אמאהל פריינד ב. שפעטער אין דער „פאלקס-צייטונג" איהם געווידמעט א פרייטאגדיגען פעליעטאן, איז ער דער דאזיגער „פרעזעס" שוין איינמאל „פעראייביקט" געווארען. איז ער געווען אלץ, א שתדלן. ער האט זיך „איינגעשטעלט פאר יודישע בעלי-מלאכות", געווען א יוצא ונכנס ביי מלכות. האט ער אויף צייטונג'ס-לשון באקומען איינפלוס. האט ער געקאנט טוען טובות. ער איז אויך נישט געווען איינזאם דער דאזיגער „פרעזעס". מיט „איהם „ צוזאמען פלעגט אויך תמיד געהן א פערוואלטונג'ס-מיטגליד זענען זיי אזוי לאנג נעגאנגען, — געטוהען טובות כלל-ישראל... ביז זיי זענען דערנאנגען גלייך אין קוטשעמפענט אריין... האבען זיך דעריבער די איבעריגע פערוואלטונג'ס מיטגלידער, אנגעהויבען צוריקציהען פון „שלאכט-פעלד"... פעהלט דיר נעבעך טאקי מיין טייערער פריינד שער און אייזען א „פארשטעהער". ביזט נעבעך אזוי פערצווייפעלט געווארען, האסט אראב געלאזען די הענד. ביזט אנטלאפען, זיך אוועקגעזעצט אין דערהיים אבריכטען אבילות דערפאר ווייל די ביזט געבליבען אהן א פאסטוך נעבעך... און זיי, דיינע קלוגע פערוואלטונג'ס-מענער, האבען זיך געשטעלט אין שאטען, זיי האבען דיך מיין טרייער, שער און אייזען איבערגעלאזט אויף א נייעם, א יונגען אנ'אונערפאהרענעם פרעזעס, און דו האסט נאך ווייניג צוטרוי צום נייעם פרעזעס.

איך ראט דיר ווי אנ'אמת'ער פריינד: שרעק זיך נישט פאר'ן נייעם פרעזעס, ער קען נאך נישט דעם וועג. אין די קאריערע... איז גלייכער, צוועקמעסיגער, דערנעהנטער זיך צו איהם, העלף איהם, גיב איהם מוט און גלויבען, ווסט איהר צוזאמען זיך אויסבויען א באזע, כדי צו קאנען פיהרען דעם אבוועהר-קאמף, וועלכער איז אזוי נויטיג.

יא מיין טייערער!

איך און דו, עמך מיט שער און אייזען, צוזאמען. נעאייניגט, מיט דער מיטה'לף פון דער דעמאקראטישער נאציאנאלער פאלקס אינטעליגענץ, וועלכע האט איהר גורל צונויפגעבונדען מיט'ן פאלקס-גורל, צונויפגעשווייסט איהרע אינטערעסען, מיט'ן כלל-אינטערעס.

מיר האבען פאר זיך א זייער גרויסע אויפגאבע. די אויפגאבע בעשטעהט אין אויסלופטערען אביסעל אונזער סביבה, פון די „איינפלוסרייכע". פון די בעלי-טובות, פאר אייגענע קעשענע-אינטערעסען, פון די לבן הארמי'ס וואס האבען זיך אנגעזעצט אויף אונזער דיקען רייטענדיג. גאכדעם ווי מיר וועלען אויסלופטערען אונזער בעוועגונג, וועלען מיר א טראכט טוהען וועגען דעם אלטען יודישען בעגריף טוב תורה עם דרך-ארץ. וועלען מיר שאפען די סינטעזע צווישען דער קולטור פון ארבייט און דער קולטור פון גייסט. מיר צוזאמען מיט דער יודישער אינטעליגענץ וועלען זיך געגענזייטיג באפרוכפערען, בעאיינפלוסען. אזוי ארום וועלען מיר שאפען איין גאנצעס. דעמאלט וועלען מיר אנהויבען פון דאס ניי בויען אזא ארגאניזאציע פון יודישע בעלי-מלאכות פאר וועמען די בעגריפען פון עסק וועלען נישט זיין בלויז א פראזע, נייערט אנ'עיקר, וועלכער זאל בעהערשען אונזער ארבייט, דעמאלט וועט אונזער ארבייט זיין א פרוכטבארע און וועט ברענגען אויף אנ'אמת ממשות'דיגע רעזולטאטען לטובת די ברייטע הארעפאשנע יודישע עמך'ניקעס.

דעריבער בעדויער נישט די, וועלכע זענען שוין אויף דער בעשולדיגונג'ס באנק, אויך נישט די פאר וועמען זי שטעהט גרייט. נעם זיך צונויף אקסעל ביי אקסעל, ארעם ביי ארעם, און לאמיר, ווי זאגט פרץ: לאמיר געהן זינגענדיגע און טאנצענדיגע, ווי גרויסע, גרויסע יודען, נישט פערצווייפעלטע, נאר דערמוטיגטע און שטאלצע, בויענדיג און שאפענדיג אוצרות פון קולטור-ווערטען פאר זיך, פאלק, און לאנד, ווי ס'ווינשט דיר דיין פריינד עמך.

איבערגענעבען צום דרוק דורך

ש. י. בן-יצחק.

אנטלאפען פאר א הינד און ארויפגעפאלען אויף א שארפע קאסע.

יודישער ראווריסט שטארבט פון די שווערע ווינדען.

אויפ'ן לובלינער שאסע, צו די ריכטונג פון ראדאם, איז געפאהרען אויף א ראווער דער 29-יעהריגער יונגערמאן שלמה פינקעלשטיין פון זוואלין. פלוצלינג איז פון הונטער א פלויט ארויסגעשפרונגען א הינד, וואס האט איהם אנגעהויבען בייטען. פינקעלשטיין האט א דערשראקענער פערקירעוועט דעם ראווער אין א זייט און דערביי ארויפגעפאלען אויף א דורכפאהרענדיגע פיהר. אויף דער פיהר איז געלעגען מיט'ן שפיץ ארויף א קאסע, אויף וועלכער דער ראווריסט האט זיך אנגעקלאפט, בעקומענדיק אזוי ארום ערנסטע וואונדען. מ'האט איהם אבגעפיהרט אין פוילישען שפיטאל אריין, וואו ער איז אין איינינגע טעג ארום געשטארבען.

אבגעצוואגען א קאנטראלער מיט א קענדעל מילך.

אויף די מארק-פלעצער קומען יעדען טאג ארויס קאנטראלערען פון דער סאניטאר-קאמיסיע, וועלכע זוכען אונטער די מילך, וואס עס ברענגען די פויערטעס פון די ארומיגע דערפער.

די טעג ווען דער קאנטראלער מיעטשיסלאוו רישאק איז געקומען אויף פלאץ יאגעלאנסקי אויספיהרען זיין אמטליכע שליחות, האט ער אנגעטראפען אויף א ווידערשטאנד מצד די מילך-פויערטעס יאנינא פראזשמאווסקא, פון איהר טאכטער מאריאננא און פון זאפיא קולינסקא. אלע דריי פרויען האבען זיך אבגעזאגט צו געבען די מילך אויף אנאליז. מ'האט זיך לאנג אזוי געאמפערט, ביז איינע פון די דארפישע פרויען האט געכאפט דאס קענדעל מילך און דערמיט אבגעגאסען דעם קאנטראלער אויפ'ן קאפ.

דער קאנטראלער האט בעלעגט אנ-אנקלאגע צו דער פאליציי, וועלכע האט פערפיהרט אנ'אויספארשונג געגען די מילך-הענדלערינס.

ברית-מילה פון א 31-יעהריגען ראדאמער יונגערמאן.

פאריגען שבת איז אין כירורגישען אנשטאלט פון ד"ר ראזענבלאט (ווארשא, (מאניושקי 10) פארגעקומען א ברית-מילה פון דעם 31-יעהריגען ראדאמער יונגערמאן יהודה זילבערשטיין.

זילבערשטיינ'ס צוויי עלטערע ברידער זענען געהאט געשטארבען בעת'ן מל זיין. די דאקטוירים האבען דעריבער דאן שטרענג פערבאטען מל-צוזיין דאס דריטע קינד, יהודה. במשך פון זיינע 31 לעבענס-יארען איז יהודה זילבערשטיין עטליכע מאל אונטערזוכט געווארען דורך דאקטוירים, וועלכע האבען איהם כסדר פערבאטען זיך מל צו זיין.

ענדליך איז שבת פארגעקומען די מילה-אפעראציע. מוהל איז געווען ר' איטשע מאיר פרנס, אונטער דער אויפזיכט פון ד"ר ראזענבלאט מיט זיין אסיסטענט.

די מילה-אפעראציע האט זיך איינגעגעבען. זילבערשטיין פיהלט זיך גוט און איז אליין אראבגעגאנגען פון אפעראציע-טיש אין בעטל אריין.

געשלעג אויפ'ן ספארט-פלאץ צווישען 2 יודישע מאנשאפטען.

דעם פערגאנגענעם שבת איז פארגעקומען א פוטבאל מעטש וועגען „צ"-קלאס צווישן ק. ס. „נידדיה" און ק. ס. „גוויאזדא". אויף דעם ספארט-פלאץ האט געהערשט אזא אומארדנונג, אז דער ריכטער האט געמוזט איבערדרייסען דעם מעטש. בעת דער הפסקה איז צוליב א קליינער סיבה געקומען צו א גרויס געשלעג צווישען די אנהענגער פון נורדיה און גוויאזדא און נאר א דאנק דאס אנקומען פון א פאטרול זעלנער (קיין פאליציי איז נישט געווען ווייל דער מעטש איז פארגעקומען אויף דעם מיליטערישען ספארט-פלאץ) איז דאס געשלעג ליקווידירט געווארען, און דער מעטש איז פערענדיגט געווארען.

דאס געשלעג צווישען בלויז אידען ספארטלער אין די אויגען פון קריסטען האט געמאכט א שלעכטען איינדרוק און ביידע מאנשאפטען ברויכען ווי אמשארפסטען געטאדעלט ווערען.

דער מעטש האט זיך געענדיגט מיט דעם נצחון פון נורדיה 2:0. די גאלען האבען געשאסן: קארמאן און אורבינדער. ריכטער — ה' פאמין.

אר.

גוטען אנסאמבל און הגם מ'קען אויף זיי מלמד זכות זיין, ווייל זיי האבען זיך גענוג בעמיהט די פיעסע זאל געשפילט ווערען לייטיש און גאלאנט, — איז עס דאך א גרויסער שאד און אפשר אויך פערדריסליך. וואס אזעלכע טאלענטען ווי א רעכצייט, א שמואל'עק גאלדשטיין און נאך אנדערע פון אנסאמבל זאלען בלאנדזשען אויף פערפלאנטערטע וועגען פון דראמא, מעלאדראמע, אפערעטע מיט רעוויע אויסגעמישט.

שמואל'עק גאלדשטיין (איינער פון די דריי אסען פון געה. אראראט) האט געמאכט לעבעדיג אויף דער סצענע. ער האט צעחארימט דעם עולם, וועלכער האט איהם אויפגעכאפט ווי אנ'אבן-טוב און זיך דערמאנט די אמאליגע גוטע צייטען. אבער ווי קומט ער דא אהער, פארוואס איז ער אוועק פון „אראראט" וואו ס'איז געווען זיין ריכטיגער פלאץ! זיין ארט איז אין קליין קונסט-טעאטער און נישט אין דער אפערעטע און א וודאי נישט אין מעלאדראמע

איין געווינס איז דאס, וואס מ'האט געזעהן, אז רעכצייט איז זעהר גוט אויך אין א דראמאטישער ראל. ער וואלט אבער נאך בעסער געווען, ווען די „נישט געזעצליכע קינדער" וואלטען געווען ליטעראריש בעארבייט. ס'איז א פיעסע וואס מ'וואלט דערפון געקענט עפעס מאכען, פערשטעהט זיך, ביים בעזייטיגען די מעלאדראמאטישע עלעמענטען.

ס'איז לויט אונז א שטאף אויף א דראמע, אין וועלכער ס'וואלטען געקענט בלייבען שפילען א חוץ רעכצייט, אויך די ארטיסטען, וואס האבען געשפילט די ראל פון פארפאלק קויפמאן און ווינבערג.

דאס יונגע פאר'ל (חתן כלה) האט א פיינעם פלאץ אין דער אפערעטע, וואו זיי וואלטען זיך געוויס אויסגעצייכענט.

מ. ה.

לייבליכער פאטער האט געלעבט מיט זיינע אייגענע טעכטער

סענסאציאנעלער פראצעס ביי פערמאכטע טהירען.

אין דער אמוניציע-פאבריק אין פיאנקי האט געארבייט א געוויסער אנטאני יאקוביאק.

ווען די פרוי זיינע איז געשטארבען האט זי איבערגעלאזט צוויי יתומות, אין דער עלטער פון 15 און 12 יאהר.

יאקוביאק'ן האט זיך זעהר געלאנגעווייליגט און ער האט זיך גענומען א געליבטע צו זיך א היים. די געליבטע האט זיך אבער נישט לאנג געהאלטען ביי איהם, ווייל זיי האבען זיך צוקריגט און זי איז אוועק פון איהם אויף א געוויסע צייט. יאקוביאק, א מענש מיט חיה'שע געפיהלען, האט דאן פערגוואלדיגט זיין 15-יעהריגע טאכטער רעגינא מיט וועלכער ער האט נאכהער געגען איהר ווילען געלעבט עטליכע יאהר. ווען זי איז אנטלאפען צו איהר פעטער פעטער האט יאקוביאק זיך גענומען צו דער יונגערער 12-יעהריגער טאכטינר באגומילא.

דער ענין איז דערגאנגען צום פראקוראר, וועלכער האט דעם פאטער-אויסוואורף געשטעלט פאר'ן היגען קרייז-געריכט.

די עלטערע טאכטער, וועלכער איז אוועק אין א קלויסטער איז צום פראצעס געקומען מיט א נאנע-שוועסטער (זאקאניצע) די יונגערע 12 יעהריגע באגומילא, איז געקומען מיט די געליבטע פון איהר „ערענטליכען" פאטער, וועלכער האט זיך שוין מיט דער געליבטע אין דער צייט איבערגעבעטען.

דער פראצעס איז פארגעקומען ביי שטרענג-פערמאכטע טהירען. דאס געריכט האט פעראורטיילט אנטאני יאקוביאק אויך 5 יאהר תפיסה און אויף 5 יאהר צו פערלירען די בירגערליכע רעכט.

נאכ'ן אויסלייענען דעם אורטייל זענען די טעכטער און די געליבטע ארויס מיט א ביטער געוויין און דער פאטער האט געשריגען: „וואס האט איהר פון מיר געמאכט?"

ער האט זיך צוקושט מיט זיין געליבטע און און מיט דער יונגער טאכטער באגומילא. די עלטערע רעגינא האט ער צו זיך נישט צוגעלאזט. ער איז אפגעפיהרט געווארען אין תפיסה.

אר.

געפונען דעם טויט אונטער די רעדער פון א שנעל-צוג

מאנטאג ביינאכט ווען אויף דער ראדאמער באהן-סטאציע איז אנגעלאפען א שנעל-צוג, איז אונטער די רעדער ארונטערגעפאלען א געוויסער פראנצישעק טאמטשיק. ער איז אויפ'ן ארט דער'הרג'ט געווארען.

טאמטשיק שטאמט פון א דארף נעבען ראדאם. ער איז געווען טויב און קורצזיכטיג.

א שעהנע, עלעגאנטע דאמע „צו-גאסט" איז שטעדטעל.

פשיטיק האט געהאט א „וואזשנעם" גאסט לכבוד שבת.

שבת האט זיך דארט בעוויזען א שענע, עלעגאגטע דאמע, בעהאנגען מיט טייערע ציערונג, נאך וועלכער גאנץ פשיטיק איז געלאפען אויף חידושים. ווען די געהיימניספולע דאמע האט אזוי שפאצירט איבער די פשיטיקער גאסען, איז זי פלוצלינג אנידערגעפאלען, בעקומענדיק קאנוואולסיע. מ'האט די קראנקע אריינגעטראגען אין גמינע-לאקאל, גערופען א דאקטאר און ווען מ'האט זי ענדליך אבגעמונטערט, האט זי ערקלערט פאר דער פאליציי, אז מ'האט ביי איהר צוגע'גנב'עט די דאקומענטען; אז זי הייסט אנאסטאזיא סאסנאקאווסקא, אלט 33 יאהר, זי איז אנ'אלמנה נאך א פאליציאנט און וואנט אין גלאוואטשאוו.

איבערבלייבענדיג אליין אין גמינע-לאקאל האט זיך גרינדלעך איבערגעדרעהט די וואהנונג פון וואזשני וועמען זי האט בע'גנב'עט די וועש מיט 80 זל. און פערשווינדען.

די פאליציי האט גענומען ענערגיש זוכען די „דאמע" און צו דעם צוועק זיך קאמוניקירט טעלעפאניש מיט די ארומיגע פאסטערונקעס, פונוואנען זי האט בעקומען א ידיעה, אז אין זאקשעוו, האט זיך אויך בעוויזען אזא פרוי, וועלכע האט אויסגעפיהרט א רייהע גנבות און אנטלאפען. לויט די שילדערונגען, איז דאס געווען די זעלבע פארשוינטע און ערשט אצינד האט מען זיך משער געווען, אז דער קאנוואולסיע-אטאק אין פשיטיק איז געווען א קאמעדיע. זי האט קינציג אזוי סימולירט און אבגעפרייערט דאס שטעטעל.

ס'איז שקר וכזב!

א בריעף אין רעדאקציע.

ג. ה' רעדאקטאר!

אין שייכות מיט דעם, וואס עמיצער האט געשריבען, אז דער ה' מרדכי לענגער האט פאראדענט, אז די אלטע זקנים און זקנות זאלען וואכען ביי זיין קראנקען פאטער, בעת ער איז געלעגען אין שפיטאל א לאנגע צייט — ערקלערען מיר אז דאס איז שקר וכזב. דער ה' מרדכי לענגער האט קיינמאהל דאס אונז נישט געזאגט, מיר אלס געטרייע חברים פון ר' אהרן לענגער ע"ה האבען דאס געטוהן פון אונזער אייגענעם גוטען ווילען. מיר האבען געוואהנט צוזאמען אין איין צימער און מיר זענען געווען צו איהם שטארק צוגעבונדען און איהם ליב געהאט, מיר האבען דעם יוד געקענט לאנגע יאהרען און איהם געשעצט. מיר זענען געגאנגען איהם מבקר-חולה זיין אפילו אין די גרעסטע פרעסט, ווייל מיר האבען נאך איהם געבענקט. דער ה' מרדכי לענגער האט אפילו נישט געוויסט, אז מיר געהן צו זיין פאטער אין שפיטאל אריין.

מיר פראטעסטירען געגען יענעם אונפאראנטווארטליכען יונגערמאן, וואס ערלויבט זיך מבזה צו זיין אנ'אומשולדיגען מענש. מיר פראטעסטירען געגען אריינציהען אונז זקנים אין די אנפאלען אויפ'ן ה' מ. לאנגער, וואס דער געוו. בוכפיהרער פון אונזער אנשטאלט האט זיך געמאכט פאר אנ'עסק.

אין נאמען פון די זקנים
און היגען מושב-זקנים.

שלמה גרינבוים
יוסף גוטמאן.

מתנות פון יווא.

דער יודישער וויסענשאפטליכער אינסטיטוט אין ווילנע האט היינטיגע וואך צוגעשיקט ווארימע בריעף און פרעכטיגע ביכער-מתנות פאר די יווא-מיטארבייטער רעד. מאיר הערץ און ראטמאן גבריאל ווייסמאן פאר זייער שטענדיגע מיטהילף דעם יווא אין זיין ארבייט.

פון ראדאמער ספארט.

21 גאלען האבען זיי געשאסען.

לעצטענס איז פארגעקומען א מעטש צווישען די יוניארען פון „בראן" און „נורדיה". די יודישע יוניארען האבען געליטען א נישט דערהערטע מפלה. זיי האבען אריינגעכאפט אזש 21 גאלען. ביז דער פויזע האט שוין נורדיה פערשאילט 10:0 . דאס איז געווען א פאר-מעטש פון דעם פינאל-מעטש צווישען „טשארני" און „בראן" וועגען דעם בעכער פון „אילוסטרירטען עקספרעס", וועלכער האט זיך פערענדיגט מיט דעם פולען נצחון פון טשארני: 4:1.

אר.

ענדערונגען אין דער היגער פראקוראטור.

ווי מיר ווערען געוואהר וועלן אין קורצען פארקומען ענדערונגען אין דער ראדאמער פראקוראטור. דער הויפט-פראקוראר קרושעווסקי געהט איבער קיין ווילנא אלס פראקוראר און אויף זיין ארט קומט קיין ראדאם דער געוועזענער ראדאמער וויצע פראקוראר און איצטיגער זאמאשטשער פראקוראר בארקאווסקי.

אר.

אויסגעטרונקען סם ביי די טהיר פון ארבייטסגעבער.

אין דער היגער בעקאנטער דרוקעריי א. נ. „טאדעאוש טאמאנעק" האט געארבייט אלס ביורא-אנגעשטעלטע דאס 19-יעהריגע קריסטליכע מיידעל וואנדא וואיטשעכאווסקא, וועלכע האט גע'שמ'ט אלס בילד-שענהייט און געהאט גרויס „פאוואדזעניע" ביי יונגעלייט.

היינטיגע וואך האט וואנדא וואיטשעכאווסקא א סוף געמאכט צו איהר יונג לעבען דורך אויסטרינקען סם.

די סיבה פון זעלבסטמארד – שרייבט א היגע פוילישע צייטונג – איז ענטוישטע ליבע. עס האט זיך אין איהר פערליבט דער היינטיגער אייגענטימער פון טאמאנעק'ס דרוקעריי. טשעסלאוו אזשאמעק, וועלכער האט איהר צוגעזאגט, אז ער וועט מ'יט איהר חתונה האבען. ער האט אבער נישט געהאלטען דערפון, טראץ דעם, וואס זיין געליבטע האט זיך שוין געפונען אין אנ'אנדערען צושטאנד.

דער זעלבסטמארד איז געשעהן נאך א שטורמישען געשפרעך, וואס זי האט געהאט מיט איהר ראמאנטישען ברויט-געבער אין זיין פריוואט-וואהנונג, וואס געפינט זיך אין לאקאל פון דער דרוקעריי. ארויסגעהענדיג האט זי ביי דער טהיר זיך פער'סמ'ט, אויסטרינקענדיג זאלץ-זויער. זי איז געלעגען א לענגערע-צייט אין גרויסע יסורים, ביז אזשאמעק האט זיך ענדליך דעצידירט זי אבצופיהרען אהיים צו די עלטערען. פון דארט האט מען זי גענומען אין פוילישען שפיטאל-אריין. וואו זי איז שפעטער געשטארבען.

דער „דזיען-דאברי" שרייבט אין צוזאמענהאנג מיט'ן זעלבסמארד פון וואנדא וואיטשעכאווסקא, אז זי איז נישט דער ערשטער קרבן. אזשאמעק ווענדט שוין לאנג אן די מעטאדען פון אויסנוצען נאאיווע מיידלעך, צוזאגענדיג צו געהן מיט זיי אונטער דער חופה. ער האט זיך אויך ערווארבען די ערגסטע רעפוטאציע צוליב איינארדנען אפטע סעודה'לעך און סעקסועלע ארגיעס, שטערענדיג די נאכט-רוה פון די לאקאטארען אין זעלבען הויז.

ער האט בשום אופן נישט געוואלט זיצען אין ארעסט.

אין יאסטשאמבער ארעסט איז איינגעזעצט געווארען דער דארפסמאן וולאדיסלאוו איוואנסקי. דאס זיצען אין ארעסט איז איוואנסקי'ן גאר נישט געפעלען און ארויסרייסענדיג דעם האק פון ארעסט-קאמער איז ער אנטלאפען א היים.

אין א קורצער צייט ארום האט מען איוואנסקי'ן געכאפט און איהם ווידער איינגעזעצט, אבער אויפן צווייטען טאג ווען מען האט איוואנסקי'ן געפיהרט שפאצירען איז ער אריבערגעשפרונגען דעם פארקאן און ווידער געמאכט ויברח.

מען האט אים געפאקט און געשטעלט פארן ראדאמער קרייז-געריכט.

איוואנסקי האט זיך פערענטפערט, אז צום ערשטען מאל איז ער אנטלאפען פון ארעסט, ווייל ער איז געווען הונגעריג. און דאס צווייטע מאהל איז ער נישט אנטלאפען, ווייל דער וועכטער האט איהם אליין בעפרייט אויף יום-טוב, אויף פסח.

גאר אנדערש האבען דעם ענין פארגעשטעלט דער וועכטער פון ארעסט און דער וואיט פון דער גמינע, וועלכע האבען ערקלערט, אז דער בעשולדיקטער זאגט ליגען.

דאס געריכט האט איוואנסקין פעראורטיילט אויף 2 חדשים ארעסט.

אר.

א מיטעל צו זיין זיכער מיט זיך.

זעלבסט-זיכערקייט איז דער יסוד פון גייסטיגען גלייכגעוויכט, די ערבות פון ערפאלג אין פערשידענע לעבענס-שרים. צוליב וואס דער גייסטיגער טרעגינג קען מיטווירקען צו געווינען די דאזיגע וויכטיגע אייגענשאפט, אבער א נאך וויכטיגערער תנאי איז דאס געפיהל פון מאטעריעלער אונאבהענגיגקייט, וועלכע עס גיט דער בעזיץ פון זיכערע אבשפארונגען. עס טהוען דעריבער ריכטיג די יעניגע, וואס קארגען נישט קיין מיה, כדי אפילו אין די שווערסטע בעדינגונגען צו מאכען אבשפארונגען. מען דארף אבער געדענקען, אז א קארדינאלער תנאי פון זעלבסטזיכערקייט-געפיהל איז די מעגליכקייט צו דיספאנירען מיט די אייגענע אבשפארונגען, דאס קענען ארויסבעקומען דאס אייגענטלעכע געלד — די זיכערקייט, אז דאס געלד ליגט נישט כאבן שאין לה הופכין און איז נישט „פערפרוירען".

אט אזא זיכערקייט גיט דאס איינלעגען די אבשפארונגען אויף א ביכל פון פ. ק. א. וויפיל דאגות שפארט מען זיך איין, ווען מען ווייסט, אז וואו מען זאל זיך נישט נאר געפונען, אפילו אין ווייטסטען ווינקעל פון לאנד. איז גענוג צו מעלדען זיך אין נאהענטסטען פאסט-אמט, כדי צו בעקומען א מזומנ'עם גראשען.

עס איז דעריבער קיין חידוש נישט, וואס עס וואקסט כסדר די צאהל אפשפאר-ביכלעך פון פ. ק. א., וואס סוף יולי האט זי שוין אויסגעמאכט 3,240,871 יעדער צעהנטער תושב פון פוילען, הייסט עס, בעזיצט אנ'אבשפאר-ביכעל פון פ. ק. א. און די סומע איינגעלעגטע געלדער איז אין משך פון יולי אויסגעוואקסען מיט ווייטער 15,3 מיליאן זל.

א ביסעל הומאר

אין דער קאפעלושען-בראנזשע

– צוליב דעם, וואס ס'זענען געהעכערט געווארען די שטייערן פאר הויז באזיצער, וועט ווערען אן אויפלעבונג אין דער קאפעלושענמאכער-בראנזשע.

– ווי אזוי?

– ווייל ביי די הויז-באזיצער ווערען געשוואלען די קעפ, וועלען זיי דאך מוזען האבען גרעסערע קאפעליושען.

מיט'ן כח פון דער באהן.

רב: ווי מ'גיט איבער האסטו צוויי ווייבער, איינע אין ראדאם און א צווייטע אין ווארשא, ווי אזוי מאכסטו דאס?

– וואס הייסט ווי אזויז קיין באהנען עגזיסטירען שוין נישט?

ער איז א מחמיר

מחותן (צום חתן): וואס וועט זיין דער סוף! פארוואס שלעפסטו דו אפ דעם זמן חתונה?

חתן: ווייל איך בין א מחמיר.

מחותן: וואס הייסט א מחמיר.

חתן: מאך מיר אפעטיט.

פון וואנען זאל ער וויסן?

מען דערצעהלט, אז נאכדעם ווי ס'איז בעוויסט געווארען, אז דער בערימטער יודישער שריפטשטעלער איטשע מאיר וויסענבערג איז געשטארבען, האט דער ראדאמער האצמאך ארויסגעשיקט זיינע שוועסטערן זאמלען נעקראלאגען איבער דער שטאדט, זייענדיג זיכער, אז דאס איז געשטארבען א ראדאמער יוד, וויסענבערג. די שוועסטערן זענען געלאפען איבער שטאק און איבער שטיין, אוועק אויפן בית-עולם, אפשר וועט מען דארט פאקען די לויה, געזוכט קרובים, בעקאנטע, פונ'ם פערשטארבענעם ראדאמער יוד ווייסענבערג, אבער אין ערגיץ גארנישט געפונען. האצמאך איז געווארען מלא רוגזה: סטייטש, ס'שטארבט א ראדאמער יוד און קיינער זאל נישט וויסען וואו ער וואהנט, ווער זיין משפחה איז, וואו איז דאס געהערט געווארען אזא סקאנדאל? ער האט זיך פערקאשערט די ארבעל און גענומען שמירען א לייד-ארטיקעל געגען דער גמינע בכן זי ווייסט נישט ווער ס'שטארבט און נישט אנדערש, נאר מ'האט דעם מת ארויס'גע'גנב'עט דורכן אפענעם פארקאן. ער איז געלאפען א פערסאפעטער מעלדען, אז ס'איז פערלוירען געווארען א יוד ווייסענבערג און מען ווייסט נישט וואו ער איז אהינגעקומען. אויפן וועג האט איהם אבגעשטעלט זיינער א מיטהעלפער, וועלכער האט אים ערקלערט, אז דער ווייסענבערג איז א ראדאמער יור, טאקע פון די ערשטע איינוואנדערער קיין ראדאם, אבער ער איז געשטארבען אין ווארשא. זוכען נעקראלאגען איז א אומזיסטע טרחה, ווייל ס'איז שוין א פאר הונדערט יאר און ס'איז קיינער נישט געבליבען פון זיין משפחה, נאר ער אליין.

האצמאך האט אויסגעגלאצט א פאר תמ'עוואטע אויגען:

– אזוי! איז פארוואס פיגורירט ער נישט אין מיין ראדאמער געשיכטע? נישט מעגליך—און ער איז ווייטער געלאפען.

אויפן וועג האט ער געטראפען צוויי יודישע יונגלעך שמוסען צווישן זיך און איינער פרעגט דעם צווייטען:

– האסט געהערט, ווער ס'איז געשטארבען? איטשע מאיר וויסענבערג דער בערימטער יודישער שרייבער! —

א פראגע צי איך ווייס? ווער ווייסט דען נישט, ווער וויסענבערג איז געווען? כ'האב געליינט אלע זיינע ווערק, וואונדערבאר זענען זיי.

אז האצמאך האט דאס דערהערט, האט איהם בעגאסען א קאלטער שווייס אויפן פנים און א פערשעמטער האט ער צוריק געטשאפעט אהיים, וואו ער האט ערקלערט די שוועסטער, אז ס'אומגליק איז נישט געשעהן אין ראדאם, נאר אין ווארשא. און ווען די שוועסטער, וועלכע האט שוין ענדליך געוואהר געווארען, וואס פאר א ווייסענבערג, האט איהם אנגעשריגען:

– בהמה, טיפש, גולם, וואס הייסט? דאס אומגליק איז דאך אויך נוגע ראדאם און מען דארף שרייבען א פאר שורות – איז ערשט האצמאך ארויס אין גאס בעטען רחמים ביי מענשען, מ'זאל אים שענקען א פאר שורה'לעך, ווייל ער ווייסט נעבעך נישט וואס. ער קען נאר שרייבען וועגן זעמעל און זופ און וויפיעל קאזעס ס'איז געווען אין 17-טען יאהרהונדערט אין ראדאם.

דאס לעבען אין קעלץ.

סענסאציאנעלער פראצעס פארן קעלצער קרייז-געריכט.

קומענדען מאנטאג דעם 29-טען ה. מ. הויבט זיך אן, פאר'ן ארטיגען קרייז-געריכט, דער לאנג-ערווארטעטער פראצעס פון די זיינער צייט פארגעקומענע בלוטיגע אונרוהען אין 1-טען מאי, ה. י. בעת וועלכע ס'זענען אויך געווען קרבנות.

אויף דער בעשולדיגונג'ס-באנק געפונען זיך עטליכע צוואנציג אנגעקלאגטע אין ארויסרופען די בלוטיגע געשעהענישען, דערונטער אויך אייניגע יודען.

דער פראצעס וועט דויערן אייניגע טעג. די בעשולדיגטע ווערען פערטיידיגט דורך ארטיגע און אנגעזעהענע ווארשאווער אדוואקאטען.

„באטאי" כשר'ט זיין ארישקייט...

ס'איז אנ'אלטער כלל, דאס פאר געשעפטס-אינטערעס ווערט אנגעווענדעט פערשידענע רעקלאמע-טריקען אין אזוי ווי „ריין-אריש-קייט" איז היינט א גאנגבאר ארטיקעל, האט די ארטיגע באטא-אבטיילונג ארויסגעהאנגען אין גרויסען וויסטאווע-פענסטער אנ'אויסנאבע פון דער דאזיגער שיך-פאבריק, וואו צווישען אנדערען ווערט אנגעוויזען, אז די פאבריק איז לויטער אריש, און נישט ווי מאנכע דייטשען דענקען, אז די פאבריק איז דאס אייגענטום פון א טשעכישען יוד. פערקעהרט, די ריכטיגע פאבריק-אייגענטימער שטאמען פון דריי (3) ריין-ארישע דורות.

פאר דער ארטיגער יורישע געזעלשאפט איז די פערענטפערונג כלל נישט נויטיג, דען נאך מיט אייניגע יאהר צוריק, ווען די דאזיגע פאבריק האט געעפענט ערשט איהר פיליאלע, האט די לייטונג רעדוצירט דער איינציג יודישע אנגעשטעלטע פר"ל מייטעק, ארויסווייזענדיג דערמיט דעם אנטיסעמיטישען פרצוף. אזוי, אז דאס איצטיגע כשר'ן דאס ארישקייט איז כלל נישט נויטיג.

וול. זשאבאטינסקי אין קעלץ.

פערגאנגענעם שבת איז אין לאקאל פון דער רעוו. ארגאניזאציע פארגעקומען א פארטיי-פערזאמלונג, געווידמעט אייניגע לויפענדע פראגעו, איבערהויפט דעם בעזוך פון פיהרער פון רעוויזיאניסטישען וועלט-אוניאן וול. זשאבאטינסקי, וועלכער זאל זיין אין די אנהויב טעג פון צווייטען חודש אין קעלץ און אויפטרעטען אויך מיט אנ'עפענטליכען רעפעראט.

ארום דעם בעפאהרשטעהענדען בעזוך ווערט געמאכט פיבערהאפטע הכנות.

ST. FELCZER
A. SZEFTEL
Kielce, ul. Leśna 3.
tel. 14-84
POWRÓCIŁ

אויף דער קעלצער ליניע...

ווען ס'בעווייזען זיך נאר די ערשטע זומער-שטראהלען און די זון הויבט אן מוטערליך ווארימען דעם מידען און פיזיש-ערשעפטען קערפער, פאקט שוין דער עולם די פעקלעך און היידא — געפאהרען. די פראגע וואוהין איז נישט קיין פראגע. הא, — איהר גלויבט נישט, פרעגט א היגען גביר, האט ער באלד פאר אייך א גרייטען ראזקלאד - יאודי דאס אויף נערווען איז נאלענטשאוו, קריניץ מיט איהרע הידראפאטיע-בעדער קען אויך נישט קאליע מאכען, נירען — טרוסקאוויעץ און אויב סתם זיך אב-רוהען איז גוט יארעמטשע, זאלעשטשיקי און... טשארנעצקא-גורא איז אויך נישט אמערגסטען.

אזוי פיהרען זיך די גבירים, וואס האבען געלד און ווייסען נישט דערמיט וואס צו טוהן, בעת אבער עמך זוכט נאר אויף דער ליניע, ד. ה. סלאוויק, זאלעשיע, שיטקובקע. איבערהויפט איז פאפולער סלאוויק וואו מ'קען קריגען פאר פונפציג זל. א שטיקעל פויערישע כאטע אויף אנידערלעגען דעם פון א גאנץ יאהר צובראכענעם קאפ מיט'ן זעקיל ביינער און ממילא געניסען שוין די קינדער פון דער לופט. און ווער שמועסט אז מ'קריגט אויך א סובלאקאטאר אין דער דירה, דא מאכט עס שוין אויס גאר ביליג.

כאטש ווען מען שפאצירט אויף די קעלצער גאסען זעהט מען פיעל מענשען און א רוישיגע בעוועגונג, אזוי, דאס אין פלוג קען זיך דוכטען, אז קיינער האט די שטאדט פערלאזט, איז קומענדיג דאגעגען קיין סלאוויק, דוכט זיך פונקט דער היפוך, אז קיינער איז אין שטאדט פערבליבען. ווייל פשוט פון קעלץ קיין סלאוויק איז בס"ה אכט קלמ. ממש קפיצת-הדרך. א וואכען-בילעט קאסט נאר א זלאטע מיט צוואנציג גר. קען מען זיך דערפאר איבערפאהרען, באדען און ברענען אויף דער זון, ווי לאנג מ'וויל נאר, מ'ברויך נאר וועלען, איז דער באהן-לאקאמאטיוו געהארכזאם און אשרי מי שבא לכאן.

ס'קורסירען אויך דאראשקעס. פיה-רען, אויטאס, אבער א וואכען-פערדיל אויף דער באהן (ווי ס'ווערט פאפולער גערופען) מאכט אלץ אויס ביליגער.

אין סלאוויק גופא לעבט מען זיך ווי גאט אין אדעס. עולם שפאצירט אין פי-זשאמעס, באד-קאסטיומען, ס'איז אויף דעם ממש א מאדע-עפידעמיע און ווער ס'טראגט נישט אזא קאמפלעט, זעהט דא שוין באלד אויס ווי א פערצייטישער... א געקומענער פון יענע וועלט. יונגהארג ראמאנסירט אויף דער גאנצער פארע, אויף דער פליאזשע, שאסע. ווער שמועסט אין וואלד, דא איז דאך דער יצר-הרע אין דער היים, האבענדיג אלע וויגאדעס. אוי ווען די בוימער, קושא-קעס, וואלטען געקענט רעדען, אדער כאטש אויף א ווילע איבערייסען זייער שטילשווייגען, און אויך דערצעהלען, פון די ליבע אין פולען אראמאטישען גן-עדן!

ווי ווייט דער עולם איז ראמאנטיש געשטימט בעווייזט דער פאקט, דאס אין צוג קעלץ — סלאוויק, איז געפאהרען אנ'ארטיגע פאניענקע, פלוצלינג איז זי פער'חלש'ט געווארען און הגם אין צוג האט זיך קיין דאקטאר געפונען, האט דאך באלד א יונגערמאן פעסטגעשטעלט אויפ'ן ארט די דיאגנאזע, אז זי חלש'ט נאך א... בחור און געה לייקען איהם אב.

ס'וואלט א טעות געווען צו מיינען אז סלאוויק שטעקט שוין אין די מ"ט ר"ל שערי-טומאה. איהר האט דא פרימע יודען אויך, מען דאווענט געשמאק, שבת ביי ר' יאנקעל שיף. דער איינצי-גער יודישער איינוואוינער אין דארף און אז ס'פעהלט צו א צעהנטער. קאן מען איהם געפונען אויפ'ן שאסע-שפאציר, אדער אויף דער פליאזשע. אלענפאלס געפונט מען איהם. מיט איין זאך ווע-רען נעבעך די סלאוויקער ליעטניקעס פערשווארצט וואס שבת קען מען נישט קיין טשאלענט עסען. און מען מוז זיך דערין בעגעהן הגם ס'איז זעהר שווער. אפשר וואלט די מזרחי צוזאמען מיט אנ'אנדערע חסידישע חברה אדער אפשר גאר מיט דער קהלה בעשטאנען דאס ארטיקעל אהין צו טראנספארטירען אויף א זא-ליטשעניע... ס'וואלט זיך זיי דאס גע-לוינט. און אויך די סלאוויקער עולם-הזה'ניקעס וואלטען געווען צופרידען, כ'לעבען.

אבסערוואטאר.

טעאטער-נאטיצען.

אין 1-טען און אויפ'ן צווייטען נאוועמבער, וועט אין זאל פון טעאטער „פאלסקי" אויפטרעטען די בעריהמטע קינסטלערין, פון דער יודישער ביהנע, אידא קאמינס-קא, מיט א פערגרעסערטען אנסאמבל. ס'-וועט געשפילט ווערען „גליקעל האמעלען" („איך פאדער גערעכטיגקייט") און „מירע-לע אפרת".

די דאזיגע טעאטער-אטראקציע האט ארויסגערופען א ברייטע פעראינטערעסי-רונג ביים הגזן טעאטער-עולם.

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ, אפאטאוו, וויערזשבניק און אומגעגענד.

צווישען תליות און גאולה.

ווידער האט די תליה אין עכו איינ-געשלונגען א פרישען יודישען קרבן, ווידער האבען איהרע שטריק דערווארגען א יונג יודיש לעבען. א לעבען וואס האט ערשט אנגעהויבען צו שיי-נען, ביי זיין פריהמארגען איהם אומ-געבראכט.

די כלה צו איהם אין תפיסה ארייג-געלאזט אום אים און איהר צו דער-מאנען וועגן דעם אכזרישען אקט, וועלכער וועט זיין יונג לעבען אונטער-שניידען און זיי זעלבסט אזוי טיראניש ווילד צושיידען.

• • •

חנק! איינס פון די ארבע מיתות בית דין, וואס ווערט דורך אונזערע ענגלי-שע אפוטרופסים אין אונזער לאנד שטארק גענוצט, צוליב וואס, און פארוואס?

ענגלאנד האט איינגעזעהען, אז אין ארץ-ישראל בושעוועט טעראר, רציחה, באנדיטיזם, אבער נור ביי אראבער אבער נישט ביי יודען. יודען האלטען פון הבלגה, פון צייט צו צייט רייסט זיך אבער דורך א יודישער פראטעסט, א פראטעסט געגען די מאדערנע טי-טוס'עס, וועלכע פארוויסטען אונזערע קאלאניעס, פערברענען אונזערע הייזער, שיסען און רויבען אויף וועגען און שטעגען. דעם קאמף פון פראטעסטען, דעם הקול קול יעקב געגען די מער-דערישע חידים ידי עשו קומען אונזע-רע ענגלישע פראטעקטארן דערשטיקען.

מען פאלט דאריבער אב אויפן האלז פון בערייבטען, מען ציהט אים ארום מיט א שטריק אום זיין פראטעסט שטימע זאל נישט דערהערט ווערען, די מערדער זאלען קענען רוהיג און קאלטבלוטיג זייערע רויב-אנפאלען דורכפיהרען, זייענדיג זיכער, דאס זיי-ער קרבן וועט קיין פיפס אפילו נישט ארויסלאזען, ווייל... עס ווערט פער-שטאפט דאס מויל פון קרבן דורך חנק, דורך ארומציהען מיט א שטריק דעם האלז און דער קרבן בלייבט שוין שטום אויף אייביג.

יא צו אזא צייט האבען מיר דער-לעבט, ווען די ענגלענדער און אראבער אין א"י פיהרען דורך א קרייצצוג געגען יודישען פאלק. די אראבער שי-סען, מארדען, רויבען א. ד. גל. און די ענגלענדער שליידערן אריין אין די תפיסות און הענגען די ווידערשטאנדס-פעהיגע יונגעלייט פון ישוב.

און דער ישוב זיצט רוהיג און פירט אקאדעמישע דיסקוסיעס וועגן פאשיזם און מארקסיזם ביי יודען, ווענען עס קומט דער פרימאט ביים אנפיהרען מיטן ישוב, די, אדער יענע עלעמענטען. מען פערגעסט דאביי אן דעם לויערענ-דען שונא פון דרויסען, וועלכער וויל צוטרעטען דעם גאנצען ישוב, אנמעקען דאס גדעדעכעניש און גאנצען בעשטאנד פון ישוב סיי דעם פאשיסטישען סיי דעם מארקסיסטישען.

מען קעמפט וועגן די חלוקה אין א"י, דאן ווען מען ברויך קעמפען געגען דעם מי בחרב ומי בחנק.

צוויי געשעהענישען האבען אויפגע-רודערט דאס גאנצע יודענטום:

די תליה פון מרדכי שווארץ און דאס שיסען אויפ'ן פאליציאנט מרדכי בערגער פון כעלם, אין תל-אביב.ביידע געשעהענישען זענען ענג פערבינדען מיט זיך און איינס בעלויכט און פער-טייטשט דאס צווייטע.

דער יודישער פאליציאנט מרדכי בערגער פון כעלם איז בעפאלען גע-ווארען אין תל-אביב דורך אראבער און שווער פערווינדעט געווארען. פארוואס? ווייל ער הייסט מרדכי און איז א יוד. חייזט דען נישט דער באנדיטיזם אן אויפן יסוד פון א שאס פון א צווייטען מרדכי, פון מרדכי שווארץ. בעלויכט דאס דען נישט דעם טראגישען פאל פון קדוש מרדכי שווארץ, האט ער דען נישט געהאט קיין גרונד פאר זיין פחד בעפאלען צו ווערען, ווען ער איז גע-שטאנען און געהיטען דאס לעבען פון נציב-העליון אויפן הר-הצופים.

איז דען נישט דער בלוטיגער אנ-פאל אויפן יודישען פאליציאנט מרדכי בערגער נישט קיין גענוגענדער בעווייז, אז דער קדוש מרדכי שווארץ איז גע-ווען אין זיין אנגסטליכען פחד בע-רעכטיגט? און איז דען דאס אליין נישט געווען קיין גענוגענדער גרונד אויף בעגנעדיגונג?

בעשטימט יא.

• • •

ביי דעם ארלאזאראוו פראצעס, בעת וועלכען עס זענען 3 יודען געשטאנען אין שאטען פון דער תליה, האבען מיר געהאט א הרב קוק ז"ל, וועלכער האט געשטורעמט געגען זיין לעגאלע מאכט (ווייל אלס הויפט-רב האט ער געהערט צו דער קאמפעטענץ פון די א"י אד-מיניסטראציע) אלארמירענדיק ווארשא, לאנדאן, ניו-יארק, טיראנטע און דעם גאנצען גלות וועגען די פארשטעהענדע תליות וואס גרייטען זיך אין א"י. און זיין אלארמען האבען געווירקט. די 3 יודען זענען גערעטעט געווארען.

אבער היינט וואו נעמט מען אזא מנהיג וועלכער זאל רעטען די יונגע יודישע לעבענס פון די תליות?

• •

אין חסידישע ספרים ווערט נעטייטשט אל תהי דן יחידי, ווען פאר א געריכט שטעהט א בעשולדיקטער זאל דאס גע-ריכט זיך נישט פארשטעלען, אז פאר איהם שטייט א יחיד, איין פערזאן, נאר זעהען זאל דאס געריכט פאר זיך א רבים, א גרויסע צאהל מענטשען, וועל-כע קענען ארויסקומען פון דעם בעשול-דיקטען, און דאן וועט דאס געריכט וויסען. מיטן איבערשניידען דאס לעבן פון דעם בעשולדיגטען, ווערט גלייכ-צייטיג איבערגעשניטען א מאסען לעבען פון די דורות, וועלכע קענען פון דעם בעשולדיקטען ארויסקומען.

דער געדאנק האט געוויס אויפגע-בליצט ביי דעם קדוש מרדכי שווארץ מיט זיינע בעגלייטער אין אנבליק פון זיין כלה, וועלכע איז זיך געקומען אויף אייביג שיידען מיט איהר חתן און זווג מרדכי שווארץ.

וויפיל דורות און לעבענס האט די ענגלישע תליה איבערגעשניטען? ווער וועט דאס פעסטשטעלען?

לויט די מסורה וועט [illegible]ר יסוד, דער גרונדשטיין פון די יודישע גאולה זיין דאס פערביטערונג און געשריי פון די פערפייניגטע. ותעל שועתם אל אלקים, שוין די ערשטע נעסטארין פון דער מלכות בית דוד - דינאסטיע איז ענט-שטאנען נאך ארייגזאפען אין זיך און-געהויערע פערביטערונג. פון נעמי איז געווארען מרה (ביטערניש) און דאן — רות די נעסטארין פון מלכות בית דוד דינאסטיע.

אויב אזוי איז דער אויסגעשריי פון פערווערגטען האלז פון פערפייניגטען קדוש מרדכי שווארץ שמע ישראל דער אנזאגער פון די גאולה-טריט.

אהרן פרידענטהאל.

נפטר געווארען דער קאנעווער רב

נאך א קראנקהייט פון אייניגע טעג איז דא נפטר געווארען דער קונאווער רב.

דער נפטר איז א בעקאנטער למדן, א זוהן פון וויערזשבניקער דומ"ץ און איידעם פון סלופיער רב.

די לעצטע יאהרען איז ער סטאביל געזעסען אין אסטראווצער ראבינאט וואו ער האט זיך קונה-שם געווען אלס זעלטענער און פאסיגער רב ביי די קאמפליצירסטע דין-תורות.

דער נפטר האט פער'יתומ'ט א פרוי מיט 8 קינדער אהן שום מיטלען צום לעבען.

די יודישע בעפעלקערונג האט א חוב זיך צו פעראינטערסירען מיט די ארימע פער'יתומ'טע פאמיליע פון נפטר.

פון די ספארט-בעוועגונג.

דא איז פארגעקומען א מעטש צווי-שען דעם ספארט-קלוב „קשא" און „מארגענשטערען" (יוטשניא) וועלכער איז אויסגעפאלען 3:2 לטובת קשא. (ספארט קלוב ביי די אסטראווצער זאק-לאדען)

פון ארבייטער און אנגעשטעלטע בעוועגונג.

דא געפונען זיך קרוב צו 200 האנ-דעלס-אנגעשטעלטע אין די היגע קראמען, הורט-געשעפטען, לאטעריע-קאנטארען א. ד. ג. זינט א לענגערע צייט הערשט ביי די אנגעשטעלטע א דראנג צו ארגאניזי-רונג, און צו שאפען א פעראיין פון האנ-דעלס-אנגעשטעלטע אין אסטראוויעץ.

לעצטענס איז גערופען געווארען א גרינדונג'ס פערזאמלונג פון אלע האנדעלס-אנגעשטעלטע, אויף וועלכער דער פעראיין איז געשאפען געווארען.

די קוים-געשאפענע ארגאניזאציע האט שוין אבער בעוויזען בעהערשט צו ווערען פון א צושפליטערונג, וועלכע בעשטעהט אין דעם, וואס א טהייל ווילען זיך אנ-שליסען אין „בונד" און א טהייל אין די פועלי-ציון צענטראלע.

צוליב דער צושפליטערונג קען דער גאנצער פעראיין אונטערגעהען.

KINO APOLLO

גרויסער פריהמארגען פראגראם
שבת 3 און זונטאג 12 און 1^{45} אז.

1) KAPITAN MOLLENARD
2) Pościg za Kawalerem

Od poniedziałku
א שענער פערדאפעלטער פראגראם:

1) DZISIEJSZA MIŁOŚĆ
2) Dzień na wyścigach

ביז זונטאג איינשליסליך!
גרויסער פערדאפעלטער פראגראם
אלס ערשטער פילם

Grożny Bill

אין דער הויפט־ראל
תאלאצע בעערי
אלס צווייטער פילם

Przygoda pod Paryżem

אין דער הויפט־ראל
אליחיא דע האווילאנד

KINO APOLLO

BANK
Spółdzielczo - Kredytowy
w Ostrowcu
Tel. 126, conto P. K. O. 100.600
ul. Iłżeczka 3

ערלעדיגט פינקטליך אלערליי
באנק־אפעראציעס ווי:
דיסקאנטע
אינקאסע
געלד־איבערווייזונגען
אויף אלע שטעדט אין לאנד.

די באנק איז א מיטגליד פון רעווי־זיאנס פערבאנד אין ווארשא רימארסקי 6
עגזיסטירט פון 1. I. 1922
און איז די עלטסטע און זיכערסטע באנק־אינסטיטוציע אין אסטראוויעץ.

Jeśli mydło, to mydło «Trójka»

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym
Sp.Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA
DOBRA KAWA

„די פאסט" גרייט א ספעציעלע וויסנבערג־נומער.

צו די שלושים פון י. מ. וויסענבערג ז"ל וועט דערשיינען א ספעציעלער פארגרעסערטער וויסענבערג־נומער פון דער ליטערארישע־געזעלשאפטלעכער וואכנשריפט „די פאסט" — מיטן אנטייל פון זיינע באדייטענדיקסטע תלמידים און אונטער דער מיטרעדאקציע פון איינעם פון זיי, יחזקאל קייטלמאן. דער דאזיגער נומער וועט זיין א יחיד במינו צוליב זיין אינטערעסאנטען פארביגען מאטעריאל פון ארטיקלען, זכרונות, אפהאנדלונגען, באגעגענישן, בילדער א. א. און איינצייטיג א ווירדיגער דאקומענט פון יראת הכבוד און ליבשאפט מצד די תלמידים צו זייער גרויסן רבין און אומפארגעסלעכן וועג־ווייזער און פריינד.

א גוטע שניידערין
נעמט אן פערשידענע ארבייטען פאר קינדער און דערוואקסענע
צו זעהר בילינע פרייזען
זשעראמסקי 3 וו. 15

אברהם יודעל וויסמאן פערעלע גימאן
ראדאם קאזשעניץ
פערלאבט
1938 אויגוסט

צו דער פערלאבונג פון אונזער חבר
אברהם יודעל וויסמאן מיט פרל. פערעלע גימאן קאזשעניץ
ווינשען מיר א גליקליכען צוזאמענבונד
זעצער־פערסאנאל
פון „ראדאמער־קעלצער לעבען"

מיר גראטולירען הערצליך אונזער
ברודער און שוואגער יודעל וויסמאן
צו זיין פערלאבונג
— מיט פרל. —
פערעלע גימאן
מיר ווינשען זיי גליק און צופרידענהייט
שפרינצע און פנחס יעקב ליבהאבער

א הארציגען מזל טוב אונזער ליבען זוהן
אברהם יודעל
צו זיינע תנאים
— מיט פרל. —
פערעלע גימאן פון קאזשעניץ
מיר ווינשען זיי, אז גליק זאל זיי תמיד בעגלייטען
יוסף און פייגע וויסמאן

קעלץ.

דאנקזאגונג.

מיר דריקען אויס אונזער הערצליכן דאנק די אינטן־דערמאנטע פערזאנען, פאר שפענדען לטובת די זומער־קאלאניע, פאר די ארימסטע קינדער פון די פאווישעכנע שולען און „לינת־הצדק" אין זאלעשיע:

פירמע גראיס 40 קג. ווייצען־מעהל, נ. דייבאג 5 זל. יעקב גאלדבלום 5 זל, זעליג זילבערבערג 2 זל, יוסף זאיאנטשקאווסקי 5 זל, נחום גארליצקי 5 זל. זעליג פייערשטיין 5 זל. אברהם מאנעטא 2 זל. יעקב איצקאוויטש 2 זל. משה וואססער 2 זל. יחזקאל גוטמאן 5 זל. הלל אייזען 5. יעקיל וויצמאן 7 זל, משה גורעוויטש 5 זל, משה לובעלסקי 2 זל, משה אייזענבערג 2 זל, ישראל יאסקאוויטש 5 זל, ברוך לאקס 11 זל, ציטרין־ליכטענשטיין 5 זל, נפתלי שפיגעל 5 זל, שלמה מאראוויעץ 2 זל, ה. האכערמאן 1 מעטער קוילען, ה. הערשקאוויטש 1½ מעטער קוילן, מ. שטארקמאן [illegible] מעטער קוילען, ש. סטראזבערג. פארן איבערפיהרען 2 מאהל אומזיסט די קינדער מיט'ן אויטאבוס, ווי אויך די אלע, וואס האבן געשפענדעט קלענערע סומעס.

דער קאמיטעט פון דער קאלאניע.

ברוך לאקס עם פרוי, יודל בערקאוויטש, פרוי וואזשוויצקא, פרל. ווייצבערג, פרוי ראזענבערג. ש. בלומענשטיין, דוד קנאבעל מ. ב. וואלפשטאט, פרוי האפמאן, פרוי שפיגעלגלאס, פרוי ברוימאן.

קעלץ.

א לעזער פרעגט

איך פרעג מיך פארוואס בעשעפטיגט נישט די היגע יודישע גימנאזיע קיין יודישע וואזשנעס? די פראגע וואלט איך נישט געשטעלט, ווען די גימנאזיע בעגעהט זיך אינגאנצען אהן וואזשנעס. אין דער אמת'ן זענען דארט אנגעשטעלט צוויי וואזשנעס, אבער צווישן זיי איז אפילו קיין איין יודישער נישט פערהאן. צי איז עס טאקע אזוי ריכטיג, אז אין א גימנאזיע, אין וועלכער עס לערנען לויטער יודישע קינדער זאל קיין איין יודישער וואזשני נישט געפונען קיין בעשעפטיגונג, אין דער צייט, ווען ס'געפונען זיך אזוי פיעל יודישע ארבייטסלאזע?

איך פרעג אויך דעם היגען „ארט", פארוואס אויפ'ן ארט פון אוועקגעגאנגענעם יודישען וואזשני, איז נישט אנגענומען געווארען קיין יוד?

מענדעל בלאכער.

Kino „CASINO"
Już wkrótce
Patrol na Pustyni

א לערן־יונגעל
נויטיג — אין דרוקעריי פון
— „ראדאמער קעלצער לעבען. —

200 חתונה קארטן 1 זל.
100 וויזיט קארטן 1 זל.
ביליגסטע קוועלע
פון דרוק־ארבייט
ווילט איר האבן סאלידע ארבייט
ווילט איר האבן הערליכע דרוק
מיט די נייעסטע מאדערנע שריפטן
צו ביליגע פרייזען
בעשטעלט נור אין דרוקעריי
פון ד. שיינבוים
ראדאם, זשעראמסקי 21
געדענקט דעם אדרעס:
פריהער זשעראמסקי 9
היינט זשעראמסקי 21

Kino ADRIA
Do niedzieli d. 28 sierpnia włącznie.
Podwójny program:
Piękny film francuski p. t.
«Jej pierwszy bal»
W rol. gł. Harry Bauer, Marie Biell, Pierre R. Willim
Fascynujący romans p. t. „Cień Szanghaju"
W rol. gł. Peter Lorre, Pierre R. Willim

Kino ADRIA
שבת דעם 27 — 1 און 3 אז.
זונטאג דעם 28 — 12 און 2 אז.
פריהמארגען־פילמען
Potężny dramat z życia kobiet p. t.
„Pod fałszywym oskarżeniem"
W rol gł. Dita Parlo, W. Inkiszynow, Albert Prejean
Nad program Tygodnik P. A. T.

אכטונג קעלץ!
אין אלע רעדאקציע און אדמיניסטראציע־ענינים
ביטע זיך צו פערשטענדיגן מיט אונזער מיטארבייטער
ק. ביינוואל
שריפטליך קען מען זיך ווענדען:
Red. „Radomer - Kielcer - Leben"
Kielce, ul. Warszawska 2.

אבאנאמענטס פרייז:
פער 1 חודש אין פוילען זלאט
אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק
אין ענגלאנד 30 פענס.

1-sza i ostatnia strona liczą 10 szpalt.

TARYFA OGŁ.:
Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr.
w tekście mm 1 szp. 60 gr.
na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.